

24. заседание

Вторникъ, 5 юлий 1938 г.

(Открито отъ председателя г. Стойчо Мошановъ въ 15 ч. и 40 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:
г. г. Пане Ст. Банковъ, Наню Недковъ Пеневъ,
Велизаръ Багаровъ, Стефанъ Радионовъ, Стоянъ
Омарчевски, Христо Мирски и Рашко Маджаровъ. 537

Питания:

- 1) отъ народния представителъ Тодоръ Кожухаровъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относно внасянето на законопроектъ за отмиѣнение чл. 21 отъ закона за издаване нотариални актове за собственост и на чл. 20 отъ закона за допълнение закона за заселване на бѣжанцитѣ. (Съобщение) 537
- 2) отъ народния представителъ Еню Поповъ къмъ председателството на Народното събрание относно изключването въ 23-то заседание народния представителъ Димитъръ Гичевъ. (Съобщение) 549

Запитване отъ народния представителъ Константинъ Крачановъ къмъ министра на финанситѣ относно цената на розовия цвѣтъ. (Съобщение) 537

Законопроекти:

- 1) за одобрение договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и популярната банка въ гр. Берковица за отстъпване ползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на държавното промишлено училище въ гр. Берковица, на сѣщата банка за време отъ 10 години. (Съобщение) 537
- 2) за даване право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ по доброволно спазаряване или по цени, опредѣлени отъ вещи лица, недвижимитѣ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Целовъ“. (Съобщение) 537

Пректоотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение разискванията) 537

Дневенъ редъ за следващото заседание 558

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито, понеже присѣтствуватъ нуждното число народни представители.

(Отъ 157 народни представители присѣтствуватъ 143, отсѣтствуватъ 14, а именно: г. г. Велизаръ Христовъ Багаровъ, Димитъръ Георгиевъ Мацанкиевъ, Димитъръ Любомировъ Гичевъ, Димитъръ Петковъ Маджаровъ, Кръстю Славовъ Лековъ, Минчо Петровъ Драндаревски, Наню Недковъ Пеневъ, Никола Гочевъ Николовъ, Никола Димитровъ Петковъ, Пане Стоимировъ Банковъ, Рашко Пройчевъ Маджаровъ, Стефанъ Радионовъ Йосифовъ, Тодоръ Стояновъ Лазаровъ и Христо Кръстевъ Мирски)

Има да направя следнитѣ съобщения.

Председателството е разрешило отпускъ на следнитѣ г. г. народни представители:

- На Пане Ст. Банковъ — 1 день;
- На Наню Недковъ Пеневъ — 1 день;
- На Велизаръ Багаровъ — 4 дни;
- На Стефанъ Радионовъ — 2 дни;
- На Стоянъ Омарчевски — 1 день;
- На Христо Мирски — 2 дни и
- На Рашко Маджаровъ — 1 день.

Постѣпило е питане отъ софийския народенъ представителъ г. Тодоръ Кожухаровъ къмъ г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве да обясни на Народното събрание по какви причини не е билъ приетъ отъ Министерския съветъ наредбата-законъ за отмиѣнение на чл. 21 отъ закона за издаване нотариални актове за собственост и чл. 20 отъ закона за допълнение на закона за заселване на бѣжанцитѣ и мисли ли да направи въ скоро време нѣщо за изправление на една толкова рѣзко подчертана, вопиеща несправедливостъ, която засѣга жизненитѣ интереси на много софийски граждани.

Постѣпило е запитване отъ казанлъшкия народенъ представителъ г. Константинъ Крачановъ къмъ г. министра на финанситѣ по цената на розовия цвѣтъ.

Постѣпилъ е законопроектъ отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда за одобрение договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и популярната банка въ гр. Берковица за отстъпване ползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на държавното промишлено училище въ гр. Берковица, на сѣщата банка за време отъ 10 години. (Вж. прил. Т. I, № 13)

Този законопроектъ ще се разгледа на г. г. народнитѣ представители.

Постѣпилъ е отъ сѣщото министерство законопроектъ за даване право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ по доброволно спазаряване или по цени опредѣлени отъ вещи лица недвижимы имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Целовъ“. (Вж. прил. Т. I, № 14)

И този законопроектъ ще се разгледа на г. г. народнитѣ представители.

Д. Търкалановъ: Г. председателю! Азъ съмъ подалъ много отдавна питане до г. министра на вътрешнитѣ работи въ връзка съ плана Мусманъ. Моля Ви се да ми гажете кога ще ми се отговори, както и кога ще се постави на разглеждане внесеното законодателно предложение за отмиѣнение на плана Мусманъ. •

Председателъ С. Мошановъ: Ще помоля г. министра на вътрешнитѣ работи да Ви отговори въ най-скоро време.

Пристъпваме къмъ дневния редъ: първо четене отговора на тронното слово — продължение разискванията.

Има думата г. министърътъ на вътрешнитѣ работи и народното здраве.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: (Отъ трибуната. Посрещнатъ съ ржкоплѣскания) Г. г. народни представители!

Общитъ разисквания по отговора на царското слово този път се развиха съ пълнота и дълбочина напълно оправдани от особената политическа обстановка, в средата на която стана свикването на XXIV-то обикновено Народно събрание. Върно е, че няколко народни представители предпочетоха да отсъствуват от заседанията, вмѣсто да изпълнят длъжността си въ този важен момент от живота на Парламента. Това обаче, ни най-малко не намали стойността на разискванията по голѣмитъ политически и стопански проблеми на нашето време, сложени предъ вниманието на нацията чрез царското слово. Напротивъ, азъ съмъ дълженъ да изтъкна, че по-голѣмата частъ отъ ораторитѣ, които се изредиха на тая трибуна, бѣха изпълнени съ високото съзнание за своята мисия и въпрѣки естествения различия на тѣхнитѣ оценки за значението на политическия моментъ и за болките и нуждите на народа, мислитѣ, изтъкнати и обосновани отъ тѣхъ, не могатъ да бъдатъ оставени безъ внимание отъ правителството.

Да, г. г. народни представители, следъ всичко преживено презъ последнитѣ години, налагаше се и напълно бѣше оправдано въ Народното събрание да се развиятъ едни обширни, пълни и всестранни разисквания по голѣмитѣ линии на нашата политика. Времето, употребено въ тия разисквания, въ никакъвъ случай не може да се таксува като изгубено, както нѣкои искатъ да внушатъ на маситѣ. Крайно време бѣше да се хвърли обилна свѣтлина върху една еволюция, която може да бѣде съдбоносна за бъдещето на нашия народъ, крайно време бѣше да се очертаятъ всички становища, дори и ония, които, безъ да тържатъ смѣтка за събитията отъ недалечното минало, виждатъ изхода въ една пълна реставрация на политическитѣ нрави и отношения, които докараха тия събития. Обаче по-голѣмата частъ отъ ораторитѣ не се ограничиха върху голѣмитѣ линии, които трѣба да се следватъ при едни обширни разисквания отъ този родъ, а се впуснаха къмъ подробно разглеждане на известни въпроси отъ вътрешната и особено отъ стопанската политика на правителството. Поради това и членоветѣ на правителството, колкото и да желаятъ да останатъ въ рамките на общитѣ разисквания, сѣ принудени да навѣзватъ въ известни подробности, чието освѣтление стана необходимо още при тия разисквания.

Въ сжщностъ, г. г. народни представители, дебатитѣ по общата политика на правителството започнаха още на следния денъ отъ откриването на тая сесия. Сѣе въ момента, когато започнахте разискванията по приемане на новия правилникъ на Събранието, още когато се развиха дебатитѣ по одобряването на наредбитѣ-закопи по чл. 47 отъ конституцията и по-после при обсъжданията въ връзка съ проверката на изборитѣ, пролича ясно този стремежъ къмъ критика на общитѣ линии на правителствената политика и той се изрази, преди всичко, въ обстоятелството, че по тия въпроси говориха предимно, ако ли не единствено, народни представители отрицателно настроени къмъ правителството. Не изчерпаха ли тѣ по тоя начинъ преждевременно своитѣ запаси отъ аргументи и не разпитиха ли въ предварителнитѣ схватки онова огорчение и злоба, съ което престѣпваха прага на тази свещена сграда? Не на това ли единство се дължи, че, безъ да иматъ сериозни мотиви и основания, тѣ предпочетоха въ най-важния моментъ, когато започнаха дебатитѣ по отговора на царското слово, да напуснатъ полесражението, за да се върнатъ следъ това мълчаливи, смутени и разкаяни?

Г. Василевъ: Призовавамъ Ви къмъ приличие, г. министре!

Председателъ С. Мошановъ: (Силно звѣни) Моля, не прекъсвайте!

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Вѣрвамъ, че вие, г. г. народни представители, не сте забравили картината на това завръщане въ момента, когато моятъ колега генералъ Йововъ съ такава убедителност и красноречие чертаеше отъ тази трибуна пътя на една нова и възродена България. (Ржкоплѣскания)

Прочее, критикитѣ по отношение схващанията и действията на правителството бѣха отправени още въ началото на тази сесия и тѣ не престанаха презъ всичкото време на нейното траене. При нашитѣ нрави и при нашата действителност, това е едно напълно нормално явление, а когато тия критики идватъ следъ единъ четиригодишенъ периодъ на принудително мълчание по голѣмитѣ политически въпроси, нѣма нищо необикновено въ това, че тѣ, макаръ и понѣкога лишени отъ справедливостъ, въ повечето случаи носѣха печата на лични огорчения, озлобления и несбѣждани очаквания.

Г. г. народни представители! Презъ този месецъ ние чухме множество критики на нашитѣ разбирания и на нашитѣ дѣла. Едни отъ тия критики бѣха благоприятни, явно продиктувани отъ желанието да се съдействува за вънасяне поправки въ нѣкои погрѣшни становища или да се запълнятъ известни празноти и непълноти въ правителствената дейностъ. Наредъ съ тия критики ние чухме, обаче, голѣмъ брой отъ критики несъмнено тенденциозни, имащи за целъ да отречатъ напълно и безъ остатъкъ както идентѣ, така и личноститѣ поставени начало на държавното управление. Следвайки неуклонно поставената имъ целъ, ораторитѣ отъ последната категория не почкаха да държатъ смѣтка не само за най-обикновенитѣ и общо-признати факти, но дори и за вѣщнитѣ правила на най-обикновения моралъ и най-елементарната логика.

Та не чухме ли ние, г. г. народни представители, отъ тази трибуна единъ ораторъ да обвини правителството въ желание, въ преднамереното желание, както каза той, да се прехвърли отговорността за управлението гатъ, кѣдето тя не е и кѣдъ го е опасно да бѣде? Не бѣше ли това едно голословно твърдение, неподкрепено съ абсолютно никакво доказателство и напълно противоречащо на несъмнения фактъ, че това правителство, за което другъ единъ още по-безскупенъ ораторъ каза, че искало да се скрие задъ гърба на царя, намѣри за възможно въ едно време, като дневното, да произвежда законодателни избори, да свика Народното събрание и да се яви предъ него съ пълното съзнание за своята отговорностъ? (Ржкоплѣскания) Ами забравихте ли какъ сжщиятъ тоя народенъ представителъ, навѣрно ослѣпенъ отъ двата дѣла, които той пушта въ началото на речта си, се провикваше пакъ отъ тая много търпелива трибуна: „Кѣде е сгройната стопанска и политическа система на новото? Не виждате ли, че това ново просто на просто се свежда къмъ това — да се промѣнятъ старитѣ артисти съ сфлѣоритѣ и фигурантитѣ на сжщата трупа?“ И до този моментъ азъ не мога да разбера каква нужда имаше този господинъ да си кови душата така! Защо трѣбваше да обижда така жестоко хората, на които самъ е заявилъ, че иска да имъ сътрудничи? Защо трѣбваше той да се скара съ морала и съ логиката, та да лѣже така безочливо и себе си и цѣлия народъ? Какво му липсва нему, който е потъналъ до уши въ богатство и охолност, който минава за високопоставенъ човѣкъ въ България, който лойде въ Народното събрание, както самъ признава, благодарение на съвършено свободната и почти еднородна воля на една избирателна колегия? Кому трѣбваше още той да се хареса? Чии аплодисменти му сѣ необходими, та трѣбваше да трѣгне презъ затѣрания презъ тия четири години пътъ на демагогия, на отрицание на всичко хубаво въ тая страна и на дразнене долнитѣ инстинкти на тълпата?

Ами да ви припомнямъ ли оня ораторъ, сжщо така съ голѣмо име и съ още по-голѣми претенции, който при разискванията по одобрене наредбитѣ-закопи, издадени възъ основа на чл. 47 отъ конституцията, започна речта си съ оплакване противъ цензурата? Далъ човѣкътъ изявления въ в. „Дневникъ“, като казалъ, че е съгласенъ да се одобрятъ наредбитѣ-закопи, но че това не значело, че дава довѣрие на правителството. А въ вестника тая фраза, че не дава довѣрие на правителството, не се появила.

Азъ оставямъ настрана обстоятелството, че цензурата тукъ не е виновна и че втората му частъ отъ изявлението му, споредъ прѣзучването, което направихъ, е била въ сжщностъ съкратена отъ редактора на в. „Дневникъ“, безъ знанието на цензурата.

П. Стайновъ: Туй не е вѣрно. Цензурата ми спира най-редовно статитѣ. Вашата цензура ми спира статитѣ. Това трѣба да се знае.

Председателъ С. Мошановъ: (Звѣни) Г. Стайновъ! Прѣкъсватъ неумѣстно, защото най-напредъ Вие не сте визирани.

П. Стайновъ: Азъ съмъ визирани отъ него.

Председателъ С. Мошановъ: Вашето прекъсване е неумѣстно, защото не сте визирани.

П. Стайновъ: Какъ не съмъ визирани?

Председателъ С. Мошановъ: Не Ви спомена името.

Т. Кожухаровъ: А досега кого визираше? Все безъ имена говорѣше, а хора визираше.

Председателъ С. Мошановъ: (Звѣни)

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Но да приемемъ невѣрния фактъ, че цензурата има нѣкаква намѣса въ тая работа. Не трѣбва ли ние всички да се запитаемъ, съ какво право тоя господинъ се оплъчва и се оплаква отъ цензурата? Ами той не помни ли, че на 19 май т. г. бѣше на първо мѣсто въ ресторантъ „Биад“ между авторитѣ на 19 май, събрали се да чествуватъ годишнината отъ военния превратъ, годишнината на разпѣждането на Парламента и на ограничаване гражданскитѣ и политически свободи на българския гражданинъ? (Ржкоплѣскания и викове „Позоръ!“)

П. Стайновъ: Искамъ думата за лично обяснение.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Седнете си!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Има ли по-голяма хипокризия отъ тая: на 19 май тая година, въ ресторантъ „Биад“ да славословишъ ония, които въведоха цензурата следъ 19 май 1934 година, а следъ 10 дни, на 1 юний т. г., въ Народното събрание да се бунтувашъ противъ цензурата? (Ржкоплѣскания)

П. Стайновъ: Това ли е вашиятъ министъръ на вътрешнитѣ работи? Не може да си научи урока наизустъ, а го написалъ и го чете!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Да се спирамъ ли по-нататъкъ на това дълбоко противоречие, изказано и подчертано тукъ на нѣколко пѣти публично отъ сѣщия ораторъ — че одобряването отъ него на наредбитѣ-закони, издадени по чл. 47 отъ конституцията, не означавало, че дава довѣрие „къмъ тия господа“, както той благоволяваше да нарича Министерския съветъ? Не е ли въ правото си всѣки отъ насъ да се запита: щомъ давате одобрение на дѣлата на едно правителство, щомъ гласувате за освобождаването му отъ отговорностъ за неговата най-важна дейностъ презъ тоя периодъ — прилагане на чл. 47 отъ конституцията, тогава какъвъ смисълъ има резервата Ви за довѣрие къмъ „тия господа“?

П. Стайновъ: Давамъ амнистия на васъ — нищо повече.

Председател С. Мошановъ: (Звъни)

П. Стайновъ: Давамъ ви амнистия.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля!

П. Стайновъ: Давамъ ви амнистия.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Г. Стайновъ! Предупреждавамъ Ви, че ако настоявате така да прекъсвате, ще бѣда принуденъ да приложя правилника. Казвамъ Ви го най-сериозно и най-приятелски.

П. Стайновъ: При условие, че нѣма да ме закача министърътъ на вътрешнитѣ работи.

Председател С. Мошановъ: Моля Ви се. Той никога не закача. Г. министърътъ има свои доводи, малко по-иначе изказани.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Не иска ли ораторътъ да каже съ това, че той харесва дѣлото, но не харесва хората?

Г. г. народни представители! Азъ не ви посочихъ и други още по-типични и по-ярки примѣри на тенденциозна и безогледна критика, съ каквато избилствуваха нашитѣ разисквания, особено презъ първитѣ дни на сесията. Нарочно се спрѣхъ на тия двама оратори, на двамата, които съмъ смѣталъ като най-близки приятели, които, споредъ моето разбиране, имаха най-малко основание да хвърлятъ камъкъ върху едно правителство, което може да не е идеално, може да не е съвършено въ своитѣ концепции и действия, но което е несъмнено честно и лоялно въ изпълнение на своя дългъ къмъ народа и държавата. (Ржкоплѣскания) Имаше и други, много по-тенденциозни и безогледни критики, при които не се държеше смѣтка ни за приличие, ни за моралъ, ни за логика. Върху тѣхъ азъ не ще спирамъ, защото въ сѣщностъ това е напълно излишно. Въпрѣки всичко, обаче, азъ не съмъ съгласенъ съ ония, които смѣтатъ тия критики за безполезни и вредни, като принижавачи престижа на Парламента. Азъ благодаря на всички оратори за тѣхнитѣ благожелателни критики, чрезъ които тѣ ни посочиха нѣкои наши пропуски или ни дадоха новъ гласъкъ въ борбата ни съ нѣкои недѣзи на държавното управление. Обаче, заедно съ това, азъ оставамъ благодаренъ и на ония, които съ тенденциознитѣ си и без-

огледни критики поискаха да отречатъ изцѣло системата, на която ние служимъ и да я замѣнятъ съ познатитѣ на всички похвати на миналото. Тия критики сѣ сѣщо така полезни, защото чрезъ тѣхъ ние можемъ да си дадемъ смѣтка за силата и размаха на тази политическа реакция, която иска на всѣка цена да възкреси режима отъ преди 19 май. Отъ друга страна, нали трѣбваше да чуемъ всичкитѣ тия филипики противъ новия редъ на нѣщата, за да се убедимъ още по-твърдо въ вѣрата си, че връщане назадъ не може да има и че трѣбва да се върви все по-напредъ, по нови пѣтици и съ нови срѣдства, къмъ изграждане на едно свѣтло бъдеще на България? (Ржкоплѣскания)

Прочее, азъ смѣтамъ, че всички критики, които се отпавиха отъ тая трибуна предъ лицето на цѣлия български народъ, сѣ полезни, преди всичко, за великата кауза, на която служимъ. Като критикитѣ на отдѣлнитѣ мѣроприятия, така и критикитѣ, насочени противъ насъ, като правителство, и особено критикитѣ, целящи да узвѣятъ самия режимъ, постигнаха една единствена целъ: тѣ показаха на народа колко сѣ силни идейнитѣ позиции на новото време и на каква морална и идейна висота се е издигнало управлението на българската държава въ единъ сравнително късъ периодъ време.

Г. г. народни представители! Има ли човѣкъ въ България, за когото да не е ясно, че страната ни презъ последнитѣ четири години преживѣ единъ голѣмъ завой въ вътрешната си политика? Има ли човѣкъ, който да не е разбралъ, че този опасенъ завой отъ момента, когато на кормилото застана призванитѣ по конституцията единственъ истински и върховенъ водачъ на народа, можа да се извърши бавно, плавно, безъ никакви сътресения и катастрофи? Най-после азъ ли трѣбва да кажа, че 19 май не бѣше единъ превратъ, а една революция, целена да промѣни коренно режима на страната и че отъ тая революция, слава Богу, ние вече се връщаме къмъ нормалния режимъ, безъ да се е пролѣла капка човѣшка кръвъ и безъ да сѣ разсипани каквито и да е морални и материални ценности на нацията? Азъ ли трѣбва, най-после, да ви кажа, че ние се връщаме къмъ нормалния животъ при единъ вътрешенъ редъ и спокойствие и при единъ придобивки въ областта на външната и стопанска политика, каквито досега не сме имали? Това сѣ обстоятелства, за които всѣки е длъженъ да държи смѣтка. И затова, когато се оценява дейността на днешното правителство и когато се правятъ сѣждения върху режима, който е установенъ днесъ, отъ първа необходимостъ е да се хвърли погледъ назадъ къмъ оня низъ отъ събития, чрезъ който се дойде до днешния редъ на нѣщата. Не е ли, наистина, голѣмъ грѣхъ да се минава съ мълчание, като чели нищо не е било, онова време, което е първоизточникътъ на всичко, което днесъ ни кара и да споримъ, и да се горещимъ, и да гледаме съ загриженостъ къмъ бъдещето? Не е ли изпълненъ съ дълбока правда тоя пасажъ отъ царското слово, който казва: „Преди четири години разгорещени борби и несъгласия изправиха страната ни предъ сѣдбоносни изпитания“, и не е ли право народното представителство, когато казва въ проектотъговора си: „Въ съзнанието на народното представителство е още живъ споменътъ за разгорещенитѣ вътрешни борби преди четири години и тѣхнитѣ тежки последици“?

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се опитвамъ да възпроизвеждамъ картината на нашата политическа действителностъ отъ надвечернето на 19 май. Азъ не ви припомнямъ какъ тия, които презъ цѣлъ животъ сѣ се кълнали въ чистата и света демокрация и които и днесъ не преставатъ да плачатъ за нея, тогава въ властическата си самозабрава правѣха всичко, за да я компрометиратъ окончателно и да направятъ по-нататъшното ѣ приложение въ нашия животъ невъзможно. Ако между васъ има читатели на в. „Миръ“ отъ оная епоха, тѣ ще си спомнятъ съ каква настойчивостъ тогава азъ въ редица статии напомвахъ на г. г. управницитѣ отъ тогавашния народенъ блокъ, че тѣ съ своитѣ методи на управление, съ своето крайно опартизаняване и съ компрометирането на основнитѣ демократически институции подготвятъ гибелта на самия режимъ, на който се кълнатъ, че сѣ върни служители. Г. Йосифъ Робевъ ви напомни тукъ за други предупреждения, които идваха не отъ една, а отъ всички страни, а г. Екимъ Топузановъ, съ извадки отъ тогавашнитѣ вестници, възбуди въ паметта ви настроената отъ надвечернето на 19 май. Но особено живо биде възсъздадена предъ насъ картината на управлението въ надвечернето на 19 май отъ г. Стоянъ Омарчевски, който съ нѣколко ширки майсторски възкреси предъ очитѣ ни оная епоха на анархия, безгигие, разхищение и претѣпление. Азъ нѣма какво да прибавя къмъ тия описания и припомняния, освенъ да ви моля да не забравяте, че въ съзнанието на интелигенцията

както Парламентът, така и парламентарният режимът външечернието на 19 май бяха отчуждени, че идеята за една коренна промяна се носеше извън въздуха и че измежду днешните най-отчаяни борци за възстановяване на режима от преди 19 май има двама първенци, от които единият е бил във редовна връзка с най-важните заговорници, като дори няколко часа преди преврата е разговарял с тях в Борисовата градина, а другият е намършил за възможно след преврата да каже най-похвални думи в печата за дейците от 19 май.

Г. г. народни представители! Тук се говори доста често и надълго за самия акт от 19 май 1934 г. Онова, обаче, което, според мен, не се изтъква достатъчно ясно и което трябва да се запомни добре, то е, че акцията от 19 май имаше характер на революция, поставила си за цел да внесе коренна промяна в съществуващите дотогава политически институции, да извърши един внезапен, крут завой в политическото развитие на страната, като ликвидира бързо и окончателно съществуващия авторитарен и парламентарен режим и го замести с авторитарния режим. Това е първата характеристика на промяната. Втората характеристика е, че действителното ръководство на страната беше изпаднало в ръцете не само на безотговорни, но и на незнани фактори, които стояха вън от политическата култура, невидими не само за широката публика, но и за ония, които бяха наоколо с мисията да представяват формално управлението. Третата характеристика е, че тази несполучлива революция все пак успя, покрай разтурването на Народното събрание, да внесе цяла редица реформи в администрацията, в съдебното и просвѣтното ведомство, които не бяха популярни, да създаде сериозни ограничения в личните свободи и да предприеме стопански реформи, от които не всички бяха добре проучени.

Тия особености на режима от 19 май трябва да се имат пред вид, за да се разберат правилно по-нататъшните събития и по-специално, за да се оцени както трябва манифестът от 21 април 1935 г., чийто основни положения са от особено значение и до днес. Във тия положения са казани, че предстои „преобразование на държавата, за да отговаря тя на съвременните условия на изисквания на живота и духа на новото време“, там се напомнят традициите на възраждането и се обещава, че връщане назад не ще има. Във същност, цялостният смисъл на манифеста от 21 април се свежда към едно: като се взема поводът от игонане на революцията от 19 май, да се изведе страната от безредието към окончателно успокояване и нормализиране без по-нататъшни сътресения. За тази цел се туряше край на стремежа към авторитарен режим и чрез традициите на възраждането се обещава възстановяване на демократичния режим, обаче без връщане назад, т. е. без възстановяване на неджизит на българската политическа демокрация външечернието на 19 май, а повечдането ѝ по нови пътища, чрез които държавата ни да отговори на съвременните условия на изисквания на живота и духа на новото време.

Не бива да се забравя и ролята, която изигра кабинетът, председателствувал от г. Андрей Тошев, четирима членове от който кабинет днес са членове на това Събрание. Във едно сравнително късо време и без никакви сътресения, този кабинет успя да подготви отстраняване от управлението на безотговорния и незнаен фактор и с това да разчисти пътя към възстановяване на прецизената, обновена и стегната нова демокрация.

При това положение и при тия настроения, на 23 ноември 1935 г. биде натоварен съв управлението на страната днешният министър-председател г. Георги Кюсеианов.

На първия въпрос на журналистите за характера и целите на неговия кабинет, той се задоволи да отговори, че задачата му е да управлява страната. — „Аз съставих един кабинет за управление“, отговаряше той, а слушателите му се подсмиваха — „че нали всички кабинети са за управление, ами да видим и тоя колко време ще държи властта!“ — При тогавашните чести смени на кабинетите малцина допускаха, че г. Кюсеианов, който мнозина от старите политици смятаха за съвсем неопитен, назовавайки го съ президентско низхождение „чиновник“, малцина тогава допускаха, че г. Кюсеианов ще се яви като министър-председател през 1938 г. външечернието на едно тригодишно честно, смѣло и творческо управление. (Ръкоплъскания)

Във същност, поставяйки като единствена задача на своя кабинет да управлява страната, г. Кюсеианов знаеше много добре към какво се стреми и си даваше

много добре сметка, че думата „управление“ е единствена, която задоволява най-скромените желания на народа. До 19 май страната ни не само се управляваше лошо, но тя беше изобщо лишена от управление, защото тия, които трябваше да бъдат такива, предпочитаха да бъдат властници. Министрите бяха престанали да бъдат първи слуги на народа, а бяха станали „хора, които са добрали до облагите на властта“, ...

Г. Петровъ: (Силно трона по банката) Не обиждайте!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: ... които държаха във ръцете си „облагите на властта“ и можеха да ги раздават на своите лични, политически, класови и пр. приятели. Днешният министър-председател поиска от министрите си да работят, а не да властвуват и то да работят планомерно и системно, без предварителни обещания, без да шумят и демагогствуват, а да творят във мълчание — нещо съвършено ново за нашата политическа действителност; да се коригират последователно прибрзаните административни, съдебни и просвѣтни реформи от 19 май; да се стегнат и турят във ред разстроения държавни финанси, да се обезпечи външната безопасност на държавата, да се прибере окончателно войската във казармата и да се отдаде тя единствено на своето предназначение, да се тури край на безредието във държавната хазна — чиновничеството беше се ухитрило да си докарва двойни и тройни заплати чрез всевъзможни заседания на пари, извънредни възнаграждения, стотинкови и други прибавки към заплатите; да се започне системно и усилено строителство на пътища, железници и държавни сгради и т. н. Аз зная, г. г. народни представители, че на мене не прилича да говоря за всичко това, но когато върху нас, министрите, се изсипаха толкова много упреци и критики, аз мисля, че имам право да запитам: кога във нашата действителност е било възможно едно правителство, което на 26 ноември 1935 г. даде една програма за творческа дейност, да излезе предъ народа следъ близо тригодишно управление, презъ месецъ мартъ 1938 г., и да каже: „Ето каква беше тогава моята програма, ето какви бяха тогава моите обещания — четете сега и сравнявайте, дали моите обещания са изпълнени?“

Във реда на тия обещания стоеше и най-важното обещание — за нормализиране на положението и за произвеждане избори за общински съвети и за Народно събрание.

Г. г. народни представители! Азъ влязохъ във кабинета на г. Кюсеиановъ като министър на народното просвѣщение във края на октомври 1936 г. Във деня, когато поехъ моята част от тежките грижи по управлението на държавата, азъ заявихъ, че страната ще бъде извадена извън ненормалното положение чрез възстановяване традиционната връзка между основните институти на българската държава, без посредничеството на бившите политически партии. Тази формула изразяваше най-правилно едно становище, възприето вече от кабинета, становище за безпартийността, върху което ще се върна следъ малко и което по него време беше поставено подъ знака на съмнението, поради активните партизански прояви на двама тогавашни министри.

На 28 декември 1936 г., два месеца следъ като бяхъ влязълъ във кабинета като министър на Народното просвѣщение, азъ намършихъ за полезно да заявя във речта, съ която открихъ конференцията на учителите отъ софийските гимназии и основни училища, между другото и следното:

„България е демокрация, която се е организираща съ собствените си сили, развивала се е съ собствените си средства, крепнала е върхътъ борби едновременно съ външния напредък на българския народъ. Тая демокрация, обаче, по начина, по който беше организирана, по начина, по който беше практикувана, несъмнено съдържаше голъми недъзи. Така, както беше практикувана демокрацията у насъ, тя беше довела до едно разпокъсване на обществените сили, тя водеше все повече и повече къмъ изгонване на всякаква идея отъ обществения и политически животъ и къмъ замѣстване на некогашините идейни борби съ лични и ко-терийни борби. Най-после демокрацията, така както се практикуваше у насъ, водеше къмъ разслабване на държавния организъмъ, къмъ невъзможност за държавата да разреши всички отъзи задачи отъ политически, стопански и културен характер, които новото време слагаше предъ нея. Обаче значи ли това, че само защото демокрацията е била практикувана по единъ погрѣшенъ начинъ у насъ, че само защото презъ последните години тя започнала да проявява повече недъзи, откогато добродетели, струва ли само за това да изоставимъ този великъ принципъ, който е свързанъ съ основния характер на нашия народъ, който е свързанъ, бихъ казалъ, съ самото съще-

ствуване на българския народ и на българската държава? На този въпрос аз отговарям: България е била демокрация, България ще си остане и занапред демокрация. Но за да живее, за да преуспява, за да може държавата да разреши съ успѣхъ всички онѣзи проблеми, които новото време слага предъ нея, демокрацията трѣбва да се очисти отъ недѣлитѣ, които спѣваха правилното развитие на българския народъ и на българската държава въ миналото, нашата демокрация ще трѣбва да се прероди и ще трѣбва въ много отношения да се коригира. Една нова демокрация, по-здрава, по-идейна, по-стегната, по-дисциплинирана, преизпълнена съ по-голъмо съзнание за общия интересъ, за общонародния, за общодържавния интересъ, една демокрация, предъ която личнитѣ, партийнитѣ, съсловнитѣ и всички други егоистични интереси ще отстъпятъ на втори планъ предъ великия, предъ общия интересъ на държавата — въ такава демокрация ще трѣбва да се организира българскиятъ народъ занапредъ и да поведе държавата си чрезъ нея къмъ по-свѣтли бѣднини и къмъ достигането на онова благосъстояние, къмъ което всички ние имаме право да се стремимъ“.

За пръвъ пътъ отъ 19 май отъ отговорно мѣсто открито се турна точка на приказкитѣ за авторитаренъ режимъ и диктатура и по единъ ясенъ и недвусмисленъ начинъ се очерта пътятъ на България къмъ новата демокрация. Правителството, следвайки пътя на мъчаливото творчество и на упорито избѣгване да чертае политически програми, бѣше, може би, малко изненадано, тъй като азъ не бѣхъ взелъ предварително съгласието на моитѣ колеги отъ Министерския съветъ. На следния день, обаче, намѣрихъ тѣхното единодушно одобрение — тѣ намѣриха, че изказанитѣ мисли сѣ въ хармония съ разбиранията на правителството.

Позволявамъ си нескромността да изтъкна това, за да отговоря на ония, които не преставатъ да обвиняватъ правителството въ неопредѣленостъ и неяснота на политическа програма или въ това, че едва сега, въ последния моментъ, то оформявало своя политически мирогледъ.

Когато, обаче, правителството чертае своитѣ разбирания за прераждането и обновяването на българската демокрация, то срѣща отъ страна на политическитѣ реакционери, привърженици на старото и отживѣлото, нѣколко възражения. Първото възражение засѣга нашата безпартийностъ, при което се изтъкватъ две тези, противоречиви една на друга, но преследващи една и сѣща целъ: да се уязви правителството и да се разколебаятъ неговитѣ поддръжници.

Първата теза на опозицията е, че демокрация и безпартийностъ сѣ несъвмѣстими и че въобще безпартийността е единъ абсурдъ въ живота на демокрацията. Тѣ смѣтатъ, че безпартийността е възможна само при авторитарния режимъ и затова, отъ обстоятелството, че правителството стои и досега на безпартийната линия, вадятъ заключение, че то си е едно диктаторско и авторитарно правителство, което си служи съ догмата на демокрацията, само за да заблуждава маситѣ. Като сте за демокрация, защо не разрешите съществуването на партийтѣ — казватъ тия критици. Нали и г. Рашко Маджаровъ миналата седмица, въ речта си ни убеждаваше: „Какво има отъ това, че въ България щѣло да има нѣколко партии?“ Ние, г. г. народни представители, не създадохме наредбата-законъ за разтуряне на партийно-политическитѣ организации, но ние държимъ този режимъ въ сила, защото намираме, че иначе е невъзможно пречистването на политическата действителност отъ недѣлитѣ на миналото. Тия господа, които ни критикуватъ, не искатъ да разбератъ, че безпартийността за насъ не е догма, а само срѣдство, преходенъ етапъ, необходимъ да окончателното пречистване на българската политическа действителност отъ недѣлитѣ на миналото. Ние знаемъ много добре, че въ всѣко политическо общество партийтѣ сѣ една естествена и неизбѣжна проява, и че не само въ демократиитѣ, но дори и въ абсолютнитѣ монархии има партии. Ние знаемъ, следователно, че и у насъ ще дойде време да има партии, обаче нашитѣ усилия сѣ насочени къмъ това, тия партии да не се явятъ като продължение, като наследници на старитѣ тежко заболяли отъ партизанщина политически котерии, и освенъ това тѣ да се създадатъ естествено, като резултатъ отъ стѣлжковенето ѣ сръдата на Парламента на принципиални проблеми и на конкретни въпроси около управлението на страната и най-после да се организиратъ тѣ върху здрави идейни позиции, по начинъ недопускащъ тѣхното разпокъсване на десетки враждуващи и боричащи се помежду си групички, както бѣше въ миналото (Рѣкоплѣскания). Наредъ съ това, вѣрно е, че ние не се пазимъ да не си навѣщемъ и незаслужено упрѣка, че сме използвали довършето, съ което въ този моментъ сме облѣчени отъ дър-

жавния глава, за да си обезпечимъ презъ цѣлия животъ лична политическа кариера, като партийни шефове. Когато нѣкога, следъ години, дветѣ голѣми политически течения на бѣдшето се оформятъ по естественъ пътъ, най-напредъ въ тази свещена сграда, тѣ трѣбва да получатъ като водачи не лица, които сѣ издигнали чрезъ заеманитѣ отъ тѣхъ постове, а хора, които, независимо отъ служебното си положение, сѣ се очертали като идеолози на три течения и като духовни ръководители на своето време. (Рѣкоплѣскания)

Но наредъ съ тая критика на насъ, по линията на нашата безпартийностъ, се отправя и друга критика. Тя се състои въ следното: напразно приказвате вие за безпартийностъ — това е само една маска, която си турате; въ сѣщностъ вие сте си партизани чиста работа и си нарешихте вече вашата партия въ лицето на болшинството, ама говорите за безпартийностъ, само за да не позволявате на опозиционнитѣ групи да се организиратъ въ партии.

Т. Кожухаровъ: Това дали е вѣрно?

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Нѣколко депутати отъ опозицията се опитаха тукъ да хвърлятъ тази мисълъ, отивайки и по-далечъ отъ свѣтитъ намѣрения, а именно, търсейки чрезъ това да ви убедятъ, че въ сѣщностъ нѣма нищо ново въ нашата политическа действителностъ и че работитѣ продължаватъ да вървятъ така, както сѣ си вървѣли отъ край време. Въ това отношение азъ си спомнямъ особено начина, по който си послужи съ тая критика единъ отъ старитѣ изпитани партизани, членове на това Народно събрание. Той се обърна къмъ подпредседателя на Народното събрание и му хвърляше въ очитѣ: „Пешевъ, и ти си билъ демократъ“. Обърна се къмъ мене и каза: „Ами и уважаемиятъ г. Николаевъ си бѣше партизанинъ човѣкътъ, и какъвъ още, ужасъ!“ Това той го каза съ особено задоволство, съ една особена страсть, като че ли му съставяше особено удоволствие да покаже, че ние, които идваме да полагаме свръхчовѣшки усилия, за да прочистваме нашата действителност отъ сметъта и смрадъта на миналото, и ние сме се каляли и валяли въ сѣщото блато, въ което е билъ и той.

Нѣкой отъ нар. представители: Повече отъ другитѣ.

Г. Василевъ: (Къмъ д-ръ Н. П. Николаевъ). Много е желателно да говорите съ имена.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Обаче трѣбва да се държи смѣтка, г-да, за това, кой какъвъ партизанинъ е билъ въ миналото и кой какъвъ е сега. Въ миналото всички бѣхме въ политическитѣ партии.

Г. Василевъ: Бѣхте. Азъ Ви препоръчахъ на Бурова за Брюкселъ — два часа му говорихъ и ми обеща. За окръжния съветъ съмъ Ви препоръчалъ, за градския съветъ съмъ Ви препоръчалъ, декларацията Ви приподписахъ. Какво има отъ това. (Смѣхъ) Сега казвате, че сте демокрация, но съ цензура. Махнете цензурата, да видимъ какво народъ ще Ви каже.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. Василевъ! Нали казахте, че нѣма да се закачете?

Г. Василевъ: Отговорете!

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Какво да отговоря?

Г. Василевъ: Каквото желаете.

Председателъ С. Мошановъ: Г. Василевъ! Не сте визирани съ никаква фраза отъ речта на г. министра.

Обаждатъ се: А-а-а! (Смѣхъ)

Председателъ С. Мошановъ: Това сѣ негови доводи.

Г. Василевъ: И азъ му давамъ доводи.

Председателъ С. Мошановъ: Но когато вземете думата, за да не ставатъ прекъсвания.

Г. Василевъ: Има апострофи, които сѣ отъ по-голъма важностъ отъ речитѣ.

Председателъ С. Мошановъ: Обаче да не ставатъ система апострофитѣ.

Г. Василевъ: А, не. Азъ мълча тукъ вече два часа. (Смѣхъ)

Председател С. Мошановъ: Моля продължете, г. министре!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. г. народни представители! Упрѣкътъ, който се отправя къмъ насъ и по тази линия, е съвършено несъстоятеленъ. Кой какъвъ е билъ въ миналото, това не е важно; важно е сега къде сме, сега какво работимъ, сега къмъ какво се стремимъ.

Г. Василевъ: Сега къде сте? Правите три партии и една частъ сте безпартийни. Ще Ви дамъ списъка на тритѣ партии.

Председател С. Мошановъ: Моля, г. Василевъ!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Може човѣкъ да е билъ дълги години въ партиитѣ, а сега да не е партизи-нинъ и да не е съ партизански настроения.

На насъ се отправя и другъ единъ упрѣкъ, на който азъ съмъ длъженъ да отговоря, защото дължа да изясня предъ българското общество единъ фактъ, който несъмнено ще има голѣмо значение въ по-нататъшното развитие на нашата политическа действителност. Касае се за начина, по който биде формирано болшинството. Тукъ не единъ път се подхвърляха най-зловни закачки въ връзка съ събирането на народнитѣ представители, които поддържатъ правителствената политика, по бани и манастири. А уважаемиятъ г. Сакаровъ започна единъ денъ да ме упрѣква: „Кой е тукъ виновенъ, че отъ 22 май и единъ месецъ преди него нѣкои почнаха да се приобщаватъ? Това не е хубаво! Азъ не искамъ да се обръщамъ къмъ тази маса, но така ми се вижда, че тази маса малко събрка, гдето започна да ги приобщава“. Азъ, г. г. народни представители, дължа да припомня при какви условия се произведоха законодателнитѣ избори. При положението, когато правителството, въ разлика съ миналото, пристѣпваше къмъ законодателнитѣ избори безъ да познава голѣма частъ отъ кандидатитѣ и когато законодателнитѣ избори се привършиха, ние, членоветѣ на правителството, нѣмахме нѣкои лични връзки, познания лични, които въ старитѣ партийни режими съществуваха между всѣко правителство и народнитѣ избраници. Презъ време на изборитѣ цѣла редица кандидати за народни представители се очертахъ като привърженици на правителствената политика въ своитѣ предизборни речи, въ своитѣ агитации. Тѣ се очертахъ като хора, които си даватъ смѣтка за нуждитѣ на политическия моментъ и като хора, къмъ които правителството се обръна съ надежда, че може да намѣри тѣхното сътрудничество въ Парламента. Трѣбваше, бѣше крайно необходимо — и който и да бѣше на наше мѣсто щѣше да го направи — да се потърси контактъ съ тѣзи хора. И когато ние отправихме покана къмъ тия г. г. народни представители, бѣдете увѣрени вие, г-да, които обичате да се наричатъ народни представители отъ опозицията, че по голѣмата частъ отъ тѣзи народни представители, които канѣхме, не ги познавахме лично; ние познавахме само тѣхнитѣ речи, тѣхнитѣ позиви, тѣхнитѣ дѣла. Бѣше необходимо да се срещнемъ, да се опознаемъ, да размѣнимъ мисли за по-нататъшната работа и да си дадемъ смѣтка върху това; доколко можемъ да различаваме на сътрудничеството на тия хора и доколко ще трѣбва да се търси другъ изходъ отъ създаденото положение. И тѣкмо обстоятелството, че тия срещи ние не ги направихме въ градове, въ населени пунктове, а търсѣхме да отидемъ нѣкъде извънъ населенитѣ пунктове, показва съ каква неувѣреностъ сме пристѣпвали ние къмъ тѣзи срещи.

Г. Василевъ: Отидохте да се молите за опрощение на грѣховетѣ!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Ние бѣхме искрени въ нашето търсене на контактъ съ тия хора, които — откровенно ви казвамъ и ви увѣрявамъ, и болшинството ще потвърди това — ние не познавахме.

Явно е, че болшинството не е партия и, следователно, упрѣцитѣ, които ни се отправятъ отъ оная страна (Сочи налѣво), че вече сме създали една партия, сѣ упрѣци съвършено неоснователни. Възможно е нѣкога, въ по-далечно бъдеще, това болшинство да се оформи като партия, но още време има да мине за това.

Г. Василевъ: Прераждането става мѣчно.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Има още идеи да се шракатъ, има да си блѣскаме главитѣ надъ цѣла редица въпроси, докато се оформи това болшинство като една здрава, незидана обществена сила, върху която ще се гради бъдещето развитие на България. Тѣкмо затова опо-

зицията трѣбва също така да остане върху една безпартийна линия и да не забравя, че тя се намира еднакво, както и болшинството, подъ действието на наредбата-законъ за разтуряне на партийно-политическитѣ организации.

Въ това отношение, г. г. народни представители, азъ съмъ длъженъ да направя едно предупреждение. Отъ известно време насамъ се правятъ извънредно голѣми усилия, подъ чужда диктовка по директиви давани отъ вънъ, въ България да се образува една обществена сила, една голѣма политическа формация по типа на народнитѣ фронтове, организирани въ други държави.

Г. Петровъ: Кои сѣ тия, на които диктуватъ отъ вънъ? Кажете ги!

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Петровъ!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Когато му дойде времето, азъ нѣма да скрия отъ народното представителство кой какво върши.

Д. Кисовъ: Нѣма българинъ въ тая страна, който да служи на чужда държава. Ние всички служимъ на България.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля Ви, г. Кисовъ! Седнете си на мѣстото. Г. министърътъ не визира членове на Парламента.

Д. Кисовъ: Трѣбва да се говори ясно

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля Ви се! За мене е важно, че не се визиратъ членове отъ Парламента и всички тия Ваши скачания, г. Кисовъ, бѣха много неумѣстни. Г. Николаевъ предупреждава обществото като министър. Предупреждавамъ Ви, г. Кисовъ, че ако втори пътъ прекъснете г. министра, ще взема мѣрки.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Г-да! Съ всичкото съзнание за отговорноститѣ, които нося, и отъ мѣстото, което заемамъ, азъ съмъ длъженъ да направя предупреждението, че въ България се правятъ опити за създаване на единъ народенъ фронтъ, който действува вече по повѣди отъ чужбина. (Гласове „Позоръ!“ Рѣкоплетскания) Предупреждавамъ, че правителството е на своя постъ и че нѣма да допусне действия, които да докаратъ България до провала. (Рѣкоплетскания)

И. Пастуховъ: Желателно е да посочите лица, г. министре! (Голѣмо оживление)

Председател С. Мошановъ: (Силно звъни) Моля Ви, г. Пастуховъ!

И. Пастуховъ: (Къмъ министър д-ръ Н. П. Николаевъ) Кои сѣ тия лица? Не може така само съ махане на рѣка!

Председател С. Мошановъ: Г. Пастуховъ! Азъ мисля, че съ туй, което каза г. министърътъ, всички трѣбва да бѣдемъ съгласни. Защо протестираме? Никой не Ви визира, никой не приказва за Васъ.

Д. Узунъ: Стисна го чепикътъ нѣкъде!

И. Пастуховъ: Имена да се посочатъ!

Председател С. Мошановъ: (Звъни)

Н. Търкалановъ: Шило въ торба седи ли!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. г. народни представители! Въ тази голѣма линия на възвръщане и възстановяване на демократичния режимъ, пречистенъ отъ неджизитѣ на миналото, правителството срѣща още и други възражения.

Едно отъ тѣзи възражения е: защо министритѣ не сѣ народни представители? Каква е тая демокрация, питатъ тѣ, когато вие си позволявате да скжсате — едни казватъ съ изричнитѣ предписания на конституцията, а други казватъ съ десетилѣтнитѣ традиции на нашия политически животъ, съ вѣковнитѣ традиции на западнитѣ демокрации — като вие, министритѣ, се явявате предъ насъ безъ да бѣдете членове на това Събрание? Азъ, г-да, ще се въздържа този пътъ да влизамъ въ теоритиченъ споръ.

Г. Василевъ: По-благоразумно е.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Не е по-благоразумно, г. Василевъ, а защото пестя времето на Събранието и не желая да разтакамъ дебатитъ до безконечност. Ще имамъ случай другъ път да се изкажа по този въпросъ.

Г. Василевъ: Може да дойде скоро този случай.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: На всеки случай, азъ дължа да изтъкна — и убеденъ съмъ, че цѣлото Народно събрание ще се съгласи съ менъ — че, първо, не противоречи нито на духа, нито на буквата на конституцията обстоятелството, че министритъ не сж народни представители, защото така, както сж формулирани текстоветъ на нашата конституция, възможно е, допустимо е — пъкъ и въ течение на цѣлия 60-годишенъ нашъ животъ е имало случаи — министритъ да не сж народни представители.

Г. Василевъ: Съвършено рѣдки изключения.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Следователно, нѣма нищо противоконституционно въ това, че днесъ министритъ не сж народни представители.

Явява се, обаче, другъ въпросъ: какво се цели да се постигне съ това? Не търсите ли вие, г. г. министри, по този начинъ да избѣгате отъ парламентарната отговорност? Тукъ е подозрението. Прилагайки по този начинъ, въ духа на тия разбирания, които манифестирате предъ насъ, идеята за раздѣление на властитъ, прокарана въ нашата конституция, вие не търсите ли да се отървете отъ парламентарната контрола въобще? — Г-да! Опасения отъ този родъ сж съвършено излишни. Ние не сме дали никакво доказателство, че имаме желание да промѣняме текстоветъ и духа на конституцията. Напротивъ, ние нееднократно, откакъ е открита тая сесия на Народното събрание, дадохме да се разбере, че искаме конституцията да се прилага колкото се може по-стриктно, разбира се, като се държимъ въ духа и разбиранията преди всичко на нейнитъ учредители.

И, г. г. народни представители, питамъ се азъ, дали има нужда тукъ да възкресявамъ сега оня старъ споръ отъ края на XIX вѣкъ и отъ началото на сегашния вѣкъ, който съ толкова ожесточение и блѣсъкъ водѣха на времето си покойниятъ проф. Поповилиевъ и живиятъ още проф. Кировъ по въпроса, дали България е парламентарна държава или е представителна монархия. Азъ нѣма да се връщамъ къмъ този споръ; азъ само ще подчертая, че имаме единъ изриченъ текстъ — чл. 4 отъ конституцията — и че ние имаме още една безспорна индикация, която е датата, когато е била създадена Търновската конституция.

Г. г. народни представители! Недейте забравя, че въ 1879 г., по времето, когато заседаваше Учредителното събрание въ Търново, представя теория, идещъ за парламентаренъ режимъ, за парламентарна държава както тя се оформи отпосле въ края на XIX и въ началото на XX вѣкъ, още не съществуваша. Разгърнете старитъ учебници по конституционно право отъ нѣко време и вие ще видите, че онова, което бѣше известно като форма на управление, бѣше конституционно — парламентарната монархия и че само като известни особености на конституционната практика въ нѣкои държави се посочваше преобладаването на Парламента, така както бѣше въ Англия и както то се очерта въ французката република. Но теорията, идеята за парламентаренъ режимъ, така както тя се оформи по-късно, тогава не съществуваше и най-малко нашитъ учредители сж имали предъ видъ чрезъ конституцията да създадатъ отъ България една парламентарна държава, да създадатъ въ България единъ парламентаренъ режимъ, така както той се оформи въ теорията, въ доктрината, въ практиката и въ юриспруденцията въ края на свѣтовната война, когато вече цѣла редица конституции на новосъздаденитъ републики съдържатъ правни норми — които не съществуватъ въ нашата конституция — за парламентарния режимъ, за парламентарната държава. Вследствие на това, по идеитъ, по разбирането на нашитъ учредители, министърътъ не е билъ длъженъ да бѣде народенъ представител. Въ идеитъ на нашитъ учредители още е стояло схващането за раздѣлението на властитъ и тѣ сж си давали много добра смѣтка, че министърътъ може да не бѣде народенъ представител, и затова сж предвидѣли, че министърътъ може да присѣдства въ заседателната зала, че той може да взема думата, когато поиска, че, вмѣсто него, държавниятъ глава може да изпраща комисари и т. н. и т. н. Следователно, това обвинение, което се отправя къмъ насъ, министритъ, че вършимъ нарушение на конституцията, като не сме депутати, е едно обвинение, което виси въ въздуха.

Но пита се: какво искаме да постигнемъ ние съ това? Дори ни се подхвърли отъ единъ много уважаванъ нашъ политически мѣжъ, че едвали това не е малодушие, че

едвали не е бѣгство отъ народа; скрили сме се, защото не сме имали куража и не сме вѣрвали, че ще бѣдемъ избрани за народни представители. Ама, г. г. народни представители, има ли по-голяма жертва отъ тая, която ние понесохме — доброволно да се лишимъ отъ правото да бѣдемъ народни представители?

Г. Василевъ: По първия проектъ можехте да се кандидатираше.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля, г. Василевъ.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Давате ли си смѣтка въ какво положение ние самитъ се поставяме?

Г. Василевъ: Кой ви отне това право?

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Ние сами си го отнехме.

Г. Василевъ: Кой ви наложи да го махнете? Въ първия проектъ го имаше. Това е истина — това го каза министърътъ на правосѣдието.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. Василевъ! Ако вие споменавате имена, азъ ще Ви кажа, че сте невѣрно и неправилно осведоменъ и че туй, което говорите, не е истина.

Г. Василевъ: Защо тогава го отбѣнихте? Какво бѣше туй прераждане?

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Ние, г. г. народни представители, предпочетохме да понесемъ тази жертва, имайки предъ видъ голѣмитъ интереси на нацията и на държавата и давайки си смѣтка, че въ прилагането и въ практикуването на режима трѣбва да се внесатъ известни подобрения.

Г. Василевъ: Тѣ скоро ще ви подобрятъ!

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля, Г. Василевъ.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Онѣзи, които сж чели навремето моитъ статии, помнятъ, че азъ говорѣхъ за сакатъ Парламентъ, за еднокракъ парламентаризъмъ, поради това, че на времето нашитъ учредители сж приели еднокраковната система. Този недостатъкъ на нашия животъ трѣбваше да се коригира съ нѣщо. Е добре, обстоятелството, че ние сме за Парламента, че ние оставаме като едно тѣло, което не е въ такова отношение къмъ Парламента, въ каквото бѣше Министерскиятъ съветъ преди 19 май спрямо Парламента, ни дава правото да мислимъ и да се надѣваме и да вѣрваме, че по този начинъ ще можемъ да внесемъ едно подобрение въ нашия политически режимъ, че по този начинъ ще можемъ да внесемъ единъ корективъ, който се налага въ нашия животъ и ще го внесемъ по начинъ най-безболезненъ, по начинъ най-лесенъ, по начинъ, на който ние ставаме първата жертва.

Прочее, г. г. народни представители, азъ се постарахъ да очертая предъ васъ този голѣмъ завои, който ние извършихме отъ 19 май досега, и да подчертая неговата постепенност и неговата безболезненост. Вѣрно е, че самиятъ актъ отъ 19 май постави страната предъ тежки вътрешни и външни изпитания. Но всичко биде изживяно благополучно. И сега, когато говоримъ за това минало, когато подчертаваме голѣмитъ недѣли на миналото, насъ често ни се казва: „Г-да! бждете справедливи; не забравяйте голѣмитъ заслуги на дейцитъ отъ миналото; не забравяйте, че всичко туй, което е днесъ България, е съградено съ усилията на хората, които ръководѣха България до 19 май; недейте отрича поголовно всичко“. Да, г-да, ние сме съгласни съ това, но какво да правимъ, когато тия дейци отъ преди 19 май, които несъмнено сж ни дали добри дѣла, ни оставиха две национални катастрофи и два военни преврати?

Т. Кожухаровъ: Вѣрно ли е това?

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Какъ можемъ ние, когато въ продължение на 30 години сме живѣли само съ катастрофи и съ преврати, призрацитъ на които и днесъ се мѣркатъ, какъ можемъ да одобряваме безогледно всичко и какъ можемъ да не гледаме съ тревога и загриженост къмъ бъдещето?

Т. Кожухаровъ: Известно е кой е причина на катастрофитъ.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Кожухаровъ! Въ тоя Парламентъ всеки може да каже това, което мисли.

Г. Василевъ: Катастрофитѣ бѣха докарани отъ представители на народа противъ неговата воля. Парламентътъ не бѣше свиканъ навреме. Обяви се войната и следъ туй се свика. Нито Парламентътъ, нито народътъ иматъ дълъ въ катастрофитѣ. Виновниците се знаятъ.

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Моля, г. Василевъ!

Нѣкой отъ нар. представители: Трети погромъ нѣма да бѣде допустнатъ.

Н. Атанасовъ: Теодоръ Теодоровъ е говорилъ за престѣпното безумие на 16 юний.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Азъ много добре зная какво е говорилъ Теодоръ Теодоровъ за престѣпното безумие. Всички факти ми сѣ известни.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Гешовата брошура е на лице. Тази тема е много неудобна.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Недейте забравя, г-да, че презъ тия четири години ние минахме единъ път — отъ демокрация къмъ диктатура, и вторъ път — отъ диктатура къмъ демокрация. Помнете също така, че много лесно се правятъ преврати, че много лесно се минава отъ демокрация къмъ диктаторски режимъ, но много тежко е да се мине отъ диктатура къмъ демокрация. Възстановяването на демокрацията, нормализирането на положението е една задача, съ която държави и народи, много по-силни вътрешно и съ много по-големи традиции отъ насъ, мъжко сѣ справяли. Ние успѣхме досега да се справимъ добре. Бждете единодушни, дайте подкрепа на правителството, за да може то да завърши това дълго на нормализиране до неговия край — защото ние още сме далечъ отъ този край — за да може да имаме този голѣмъ активъ, че сме минали презъ опасни моменти въ нашето развитие безъ сътресения, безъ кърви, безъ опустошения.

Г. г. народни представители! Азъ говорихъ за голѣмитъ недѣзи на нашия животъ, и въ правото сте си вие да искате да се спремъ на тѣзи голѣми недѣзи, да си ги уяснимъ и да видимъ кои сѣ срѣдствата за тѣхното премахване въ нашия животъ. Е добре, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че не бихъ изпълнилъ дълга си къмъ страната и къмъ държавата, ако въ този моментъ не очертая предъ васъ всичкитъ онѣзи голѣми злини, наследени отъ миналото, които и до днесъ не сѣ напълно изкоренени въ нашия животъ и които ние всички сѣ задружни усилия трѣбва да си дадемъ кметъ да премахнемъ отъ нашия животъ.

Кои сѣ тия злини? На първо мѣсто, постояннитъ чужди вмѣшателства въ нашитъ вътрешни работи. (Ржкоплѣскания) Отъ първата година на нашето освобождение, г. г. народни представители, та дори и до днесъ, ние не сме оставени да се развиваме спокойно и самостоятелно. Помните презъ какви борби, борби, подклаждани отъвън, трѣбваше да минемъ ние презъ първитъ години на нашето освобождение, и каква необичайна жизнеспособностъ прояви нашиятъ народъ въ борбата съ тѣзи чужди влияния, съ тѣзи постоянни развращаващи и безпредѣлни по своето могѣщество срѣдства, които се упражняваха върху нашия народъ, за да подклаждатъ вътрешнитъ борби и да ни тикатъ къмъ пропасть. Е добре, нека се запитае и нека си отговоримъ честно: тѣзи практики отъ първитъ години на нашето освобождение престанаха ли и досега; престанаха ли тѣ и презъ изтеклитъ десетилѣтия? Като че ли има нѣкакъвъ основенъ недѣгъ, който иска да ни свърже съ тежката орисия да бждемъ орждия на тая или она чужда кауза, да носимъ тоя или она чуждъ байракъ. Азъ не зная, може би такава е съдбата и на други малки народи. Въ тия времена на международния животъ, така, както се развиватъ международнитъ отношения, при това ожесточение и изостряване на съперничествата въ Европа, може би е много тежко и много трудно за една малка държава и за единъ малъкъ народъ да се опази презъ всичкото време, да стои само върху здравия теренъ на собственитъ си интереси. Обаче, обърнемъ ли се около насъ, погледнемъ ли навсѣкѣде изъ Европа, ние ще видимъ, че има други много по-малки народи, въ които може да има слуги на чужди каузи, обаче тѣ не могатъ да претендиратъ да влѣзатъ въ едно Народно събрание, тѣ не могатъ да иматъ претенция да управляватъ една държава. Чуждитъ слуги сѣ си чужди слуги, тѣ стоятъ въ предверието. И тукъ въ това именно се състои достоинството на единъ народъ, г-да. Ние често жпги не си даваме смѣтка, докѣде отиваме въ нашето рабление, въ липсата на национално достоинство, въ липсата на съзнание на нашата национална гордостъ, въ отношенията си съ чужденцитѣ. Да ви кажа ли, че азъ, министърътъ на вътрешнитъ работи, трѣбваше

да получа ходатайството на единъ пълномощенъ министъръ тукъ, за да се свърши работата на една родолюбива българска организация?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какъ е отишла при него?

Н. Атанасовъ: Това е недостойно.

Т. Стоилковъ: Толкова години ти живѣеше съ срѣдства отъ чужда държава — това достойно ли е?

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни)

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Трѣбва ли да кажа, че въ нашето рабление ние отиваме още по-далечъ? Ами да ви кажа ли, че има хора, които си позволяватъ да отиватъ да ковалятъ българската държава, българското правителство предъ чужди правителства? И когато г. Багряновъ ни отправяше тукъ она хубавъ позивъ: „Не се плашете отъ никого отъ насъ, не пазете България отъ българи“, азъ, който, по силата на служебното си положение, съмъ длъженъ да зная много работи, съжалявамъ, че не можехъ да му отговоря: г. Багряновъ, уви, ние имаме причини да се плашимъ отъ мнозина измежду насъ, и ние трѣбва да наизмъ България отъ българи (Ржкоплѣскания).

Втората злина, втората напасть, отъ която ние трѣбва да се очистимъ, г-да, това е партизанщината — партизанщината, която е отрицателната проява на онова, което партията трѣбва да бѣде въ политическия животъ. За съжаление, нашитъ политически партии подъ влияние на много причини, на много условия, много отъ които могатъ да послужатъ за извинение и за оправдание, се изродиха въ партизански котерии. На първо мѣсто, първопричината за появата на партизанщината въ нашия политически животъ е, че партията, вмѣсто да бѣде срѣдство за служене на държавата и на народа, се превърна въ срѣдство за овладяване на властта. Най-благородната политическа борба, политическата борба за овладяване на властта, та чрезъ нея да се служи на народъ и на държавата, се превърна у насъ въ борба за кокалъ. Самата идея за държавната служба, г. г. народни представители, не се ли замѣни съ представата за държавна трапеза, не се ли борбата херата да се настанятъ на държавната трапеза? Самата идея за служене на народа не се ли замѣни съ идеята за кокалъ? Е, добре, това сѣ концепции, които, за голѣмо съжаление, овладѣха не само маситъ, но и върховетъ на много отъ политическитъ партии въ миналото. Тия цепения, тия безпринципни борби, тия боричкания, особено зрелищата, които ние имаме въ надвечерието на 19 май, съ избрането на лицата, отъ тая или отъ оная група, за министъръ и други властници — това сѣ зрелища, които оставиха дълбоки следи въ народната душа, които всѣха една поквара, излѣкуването на която ще стане само въ единъ дълъгъ периодъ отъ време, въ единъ дълъгъ перидъ на честно и безкористно служене на този народъ.

Г. Василевъ: Сега сме спокойни, сега е много добре!

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Ние имаме още единъ голѣмъ недѣгъ въ нашия животъ; единъ недѣгъ, който трѣбва да погледнемъ право въ очитъ, за който ние всички имаме голѣмия дългъ да си дадемъ една ясна смѣтка, за да можемъ да се боримъ срещу него. Защото, ако не успѣемъ да го сразимъ, бждете увѣрени, г. г. народни представители, че той ще погуби държавата ни. Този недѣгъ е бюрократизмътъ („Браво!“ Ржкоплѣскания). Този дефектъ съществува 60 години въ нашия животъ, но той се разрасна и доби необичайни прояви, особено презъ тия четири години, когато Народното събрание отсъствуваше (Ржкоплѣскания); когато контролата, която Народното събрание трѣбваше да упражнява, не съществуваше.

И. Балканджиевъ: Г. министре! То е страшно!

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Напълно съмъ съгласенъ, но слате да се боримъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Бюрократизмътъ сега е по-страшенъ отъ вчера.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. г. народни представители! Въ това отношение ние имаме единъ голѣмъ дългъ. Азъ, обаче, съмъ длъженъ да призная искрено предъ васъ, че борбата съ този недѣгъ е много тежка и много страшна.

Н. Търкалановъ: Куражъ! Карайте! Ще ви помагаме!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Години трѣбва, за да се почисти едно зло, което се е насаждало въ течение на десетилѣтия въ нашата държавна машина. Единъ човѣкъ не може да се справи съ него. Ние имаме държавни чиновници — и тѣхниятъ брой не е малък — които сѫ лишени напълно отъ всѣко обществено чувство (Ржкоплѣскания), . . .

Г. Василевъ: Съвършено вѣрно. Много право.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: . . . чиновници, които сѫ представляватъ, че народътъ е създаденъ за тѣхъ . . .

Н. Търкалановъ: Че държавата е тѣхна мушия.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: . . . а не че тѣ сѫ, за да служатъ на този народъ (Ржкоплѣскания), да бждатъ въ негова услуга и чрезъ това да служатъ на държавата си. Ние заварихме едно чиновничество, оставено ни отъ народния блокъ. Ние искахме да дадемъ примѣръ на безпартийностъ; искахме да туримъ край на това страшно зло, което съществуваше по-рано, когато всѣки министъръ имаше за първа грижа да смѣни всички чиновници отъ министерството си съ други, свои лични, партийни или други приятели.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Или роднини, приятели и т. н.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Ние искахме да видимъ какво може да стане съ този чиновнически стабилитетъ. Е добре, г-да, когато се започна бързата смѣна на министритѣ, ние видѣхме, че се създаде едно положение, което не можехме да очакваме. Това положение бѣше положението на пълна безотговорностъ на чиновничеството. И затова усилията на всинца ни, усилията на насъ, които днесъ управляваме, и усилията на тѣзи, които ще дойдатъ утре следъ насъ и които дълги години ще се смѣняватъ на тѣзи мѣста (Сочи министерската маса), трѣбва да бждатъ да създадатъ едно чувство за обществена отговорностъ, за обществено съзнание у българския чиновникъ; да го научатъ да всадятъ въ него съзнанието, да го накаратъ да разбере, че той е единъ служител на народа, че той е единъ държавенъ служител (Ржкоплѣскания) и че извънъ тѣсната специалностъ, на която се е посветилъ, той има единъ много по-голямъ дългъ — дългътъ да служи на държавата. Да не забравя, че — безразлично дали като агрономъ има задачата да се грижи за полскитѣ посѣви, дали като лесничей има задачата да пази гората, дали като лѣкарь има задачата да се грижи за здравето на хората, дали като ветеринаренъ лѣкарь има задачата да се грижи за здравето на добитъка — той има единъ основенъ дългъ: да служи на държавата, да бжде представителъ въ всѣки моментъ на държавната властъ, да бжде органъ на държавата, да бжде изпълнителъ на директивитѣ на върховната държавна властъ и заедно съ туй да помни, че посѣвитѣ, че горитѣ, че добиткътъ — всичко това е създаденъ да служи на хората. (Ржкоплѣскания)

Н. Търкалановъ: Да знаятъ министритѣ, че нѣма незамѣними чиновници.

Х. Георгиевъ: Азъ имамъ копие отъ едно оплакване (Показва го) до Васъ, г. министре, и до г. министъръ-председателя противъ единъ Вашъ чиновникъ. Надѣвамъ се, че ще вземете мѣрки срещу него.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. Георгиевъ! Азъ Ви благодаря, че ми напомняте за това оплакване, каквито има много и много. Ето, току що председателятъ на Народното събрание ми даде една телеграма: „Общинскиятъ бирникъ продава земеделския инвентаръ и покѣщанията ми за данъци. Моля наредете да чака вършитбата“.

Г. Василевъ: Тѣ разчитатъ на цензурата.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Двадесетъ пѣти съмъ казвалъ на тѣзи бирници да не закачатъ хората, да не действуватъ брутално, . . .

Г. Василевъ: Свободниятъ печатъ ще помогне.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: . . . но, въпрѣки това, тѣ не изпълняватъ нарежданията. Защо? Защото сѫ несмѣняеми. Азъ не мога да уволня единъ такъвъ бирникъ, защото трѣбва да има две ревизии отъ Смѣната палата, че чакъ тогава да го уловя за ухото и да го изхвърля.

Д. Петковъ: Това е авторитарната държава.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Извинявайте, това не е авторитарна държава, това е разгашеностъ. (Веселостъ)

Г-да! Казахъ ви, че въ това отношение има много да се прави. И ако азъ говоря съ всичката откровеностъ предъ васъ, . . .

Н. Търкалановъ: Това Ви прави честъ!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: . . . прави го затова, защото преди всичко чувствувамъ една необходимостъ да изкажа болката си, която се е натрупала у менъ отъ тая двегодишна непрестанна борба съ лошитѣ прояви на българската бюрократия. (Ржкоплѣскания)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Трѣбваше да се подчертае отъ това мѣсто, (Сочи министерската маса) за да се разбере.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Дефекти има голѣми, дефектитѣ сѫ и органически. Ние, г. г. народни представители, сме създали една централизация, която нѣма равна на себе си. За най-малкитѣ работи трѣбва да се идва въ София. Ако не се дойде въ София и ако най-незначителната преписка не се прати въ София, работата не може да се свърши. Маса нужди на населението стоятъ незадоволени заради това, че, по силата на цѣла редица бюрократически правила, препискитѣ трѣбва да се влечатъ отъ учреждение на учреждение, докато дойдатъ на централното мѣсто и да дочакатъ реда си да бждатъ разрешени. А колко пѣти тукъ, въ централното мѣсто, най-добросъвестно се решаватъ въпроситѣ не така, както трѣбва, защото не се познаватъ мѣстнитѣ нужди, защото не се познава мѣстната обстановка, защото въпросътъ може да бжде разрешенъ правилно само тогава, когато човѣкъ е на мѣстото, когато липне съ ржката си болката, раната.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Съвършено вѣрно.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: И другъ единъ голѣмъ недѣгъ, пакъ органически, който трѣбва да се оправи и чието оправяне не е работа на месеци и години, а трѣбва една системна, планомерна и по-дълготрайна работа — това е премахването на разпокѣсаността на мѣстнитѣ администрации, която въ края на краищата довежда дотамъ, че усилията на една администрация пропадатъ, унищожаватъ се, обезсилватъ се отъ усилията на друга администрация.

Н. Василевъ: Много вѣрно! (Ржкоплѣскания)

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Едно координиране на тѣзи усилия е крайно необходимо. И въ това отношение азъ смѣтамъ, че можахъ да направя една първа, много предпазлива стѣпка, като обединихъ въ ржцетѣ на областнитѣ директори всички държавни служби въ една много ограничена мѣрка. . . .

Н. Търкалановъ: Попрочитете и тѣхъ сега.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: . . . и като дадохъ възможностъ въ едни областни съвети да се събератъ всички деятели, представители на различнитѣ ведомства и различнитѣ служби и съвмѣстно съ представителитѣ на професионалнитѣ организации да обждатъ нуждитѣ на областитѣ. Това е единъ палиативъ, това е една много предпазлива стѣпка, но по този пѣтъ трѣбва да се отиде още напредъ. И въ това отношение ние трѣбва да разберемъ, че или ще оправимъ държавната си машина, или ще я почистимъ отъ тая страшна ръжда на бюрократизма, или държавата ни ще продължава да скърца, докато започнатъ да се разпадатъ нейнитѣ части. (Ржкоплѣскания)

Другъ единъ основенъ недѣгъ на нашия животъ, г. г. народни представители, това е свободията. Ние имаме една отъ най-свободолюбивитѣ конституции. И, за голѣма честъ на нашия учредителъ, всички онѣзи членове отъ конституцията, които гарантиратъ правата на личността, сѫ изработени отъ единъ отъ най-големитѣ консерватори въ учредителното Народно събрание — Марко Балабанозъ. Обаче тѣзи разумни постановления на нашата конституция не можахъ да намѣрятъ едно правилно приложение въ нашия животъ. Тѣзи разумни постановления на нашата конституция на практика често пѣти отиваха до крайностъ; израждаха се въ прояви, които не сѫ въ състояние да гарантиратъ здравината на нашето общество, здравината на нашата държава. Ние забравихме, че още въ зарята на френската революция, още въ първата декларация за правата на човѣка и на гражданина, когато за пръвъ пѣтъ на континента, въ Европа, се провъзгласиха принципитѣ на

свободата и демокрацията, още тогава се посочиха и границите на тази свобода. Забравихме, че още тогава се каза, че свободата има граници и че тези граници са тая свобода да не пречи на другите. Ние забравихме и друго, че в 1848 г. в сръбската на XIX век, в онова време, когато трябва да означим като епоха на разцвет на либерализма, на пълното владичество на либерализма, че тогава големият италиански либерал Мачини казваше: „Свободата има своите законни граници, които са интересът на общността, интересът на държавата“. Ние, които сме поклонници на свободата, не забравихме ли, че тя има граници? И не е ли крайно време да си спомним, че тая свобода трябва да има граници и че тези граници трябва да бъдат интересът на народа, интересът на държавата? (Ръкопляскания) Е добре, насъ ни обвиняват, и ни обвиняват с големия патос, че сме похитили народните свободи. Ние г. г. народни представители, не сме похитили никоя народна свобода. Ние заварихме народните свободи похитени, и ние правим всичко, за да се върнем към едно нормално положение. Обаче това нормално положение не е положението от преди 19 май. Нормално положение ще има, когато свободите се турнат в техните законни граници, начертани и от създателите на Търновската конституция. Насъ ни се казва: „Какво значи това посегателство на правото на сдружаване чрез наредбата-закон за държавен надзор върху дружествата? Това ли е нашият либерализъм и вашето свободолюбие?“. Да, господа, там, където личният интерес и общият интерес дойдат в конфликт, общият интерес ще доминира. И докато, от освобождението на България до днес, отделната личност е имала граници на своята дейност — тази дейност да се съобразява винаги с законите, да се съобразява с върховните интереси на нацията и на държавата, ние сме забравили и сме оставили други личности, юридическите личности, сдруженията, много по-мощни от отделните личности, съвършено свободни, съвършено безконтролни. И тогава, когато с един закон за защита на държавата всички разрушителни елементи бидоха прогонени от политическия живот, ние ги видяхме да нахлуват в сдруженията с идеални цели, в сдруженията с стопански цели, там да се загъждат и от там да подкопават държавата. Не само ние, но и всички, който и да дойде след нас да управлява тая държава, няма да позволи това.

Говори ни се също така и за цензурата. И сег, преди малко, тук нкой ме пресичаше и надаваше викове против цензурата. Страшно зло! Г. г. народни представители! Съ моя приятел г. Робев ходихме, обиколихме нкой села и питахме: толкова ли ви тежи цензурата? Не мога да ви кажа сега какво ни отговориха, но, въ всички случаи, не я познават. Но забравя се едно нщо, г-да: вие всички, които викате против цензурата, се поставяте в положението на тези хора от публиката, която гледа, че се строи една великолепна сграда, вече се довършва тая сграда, слага й се покривът, но наоколо още стои скелета. И публиката вика: махнете скелета, махнете скелета! Е добре, ще махнем скелета. Щом като бъде готова сградата, кой ще остави скелета? Ще я махем, но когато дойде време. Времето още не е дошло. Ще дойде и то. Цензурата ще се махне. (Ръкопляскания)

Д. Търкаланов: Не позволихте да се напечата декларацията на Ангел Станков, г. министре. Цензурата убива достойнството на Народното събрание. Цензурата трябва най-напред да се премахне, когато има Народно събрание.

Председател С. Мошанов: (Звъни)

Министър д-р Н. П. Николаев: Тези са, г-да, големите неждзи на нашето време, които, по мое разбиране и по разбирането на моите колеги, тежат върху нашата дейност, които трябва да се премахнат, които трябва да се оправят, за да можем да вървим спокойно напред. Добре, но какъ ще бъдат премахнати те? Въ царското слово се говори за нови пътища и за нови средства. Какви са тези нови пътища, какви са тези нови средства и съ какво вие ще замъните чуждите вмешателства въ нашия живот, съ какво ще замъните партизанщината, какво ще противопоставите на бюрокрацията, какво ще противопоставите на слободията? Г. г. народни представители! На тези въпроси нашите отговори са дадени, те са ясни, те са определени, защото новите пътища, по които вървим, са ясно очертани: на чуждите вмешателства въ нашия живот, на постоянната отрова, която се силе над насъ, на постоянните опасности, които отвън виснат над насъ, ние противопоставяме нашия творчески национализъм. (Ръкопляскания)

Тукъ се отправиха упреци към правителството и специално към министъра на народното просвещение, че не се гриже за младежта; че сме оставили тази младеж да живее без идеали въ тези страшни времена, въ тези тежки времена, които се очертават въ свята. Е добре, г-да, този упрек е упрек насочен въ въздуха. Той се дължи на едно непознаване душата на днешната младеж, на нейните стремежи, на нейните ботки, на нейните разбирания. Той се дължи и на обстоятелството, че не се познава че не сме си дали ясна сметка за тази голяма еволюция която става въ народната душа през последните години. Някога нашият народъ живеше съ идеалите на един национализъм. Е добре днес нашият народ и нашата младеж са пак националистични, обаче има една разлика между оня национализъм и сегашния национализъм. И ние имаме днес, г. г. народни представители, да разберем тази еволюция, да си дадем сметка за нея и да вървим въ унисон съ чувствата, съ настроенията и съ разбиранията на народа ни и особено на младежта ни. Азъ не зная какъ да нарека другия национализъм, за да разгранича този нов творчески национализъм от него; не зная дали няма да прозвучи много грубо, много обидно за нкого, обаче, заявявам предварително, че не искам никого да обидя, ако го нарека така, както го наричаха въ царска Русия — зоологически национализъм. Това беше национализъм, който сметаше, че една нация може да живее само тогава, когато е въ борба съ друга. За да просперира една нация, трябва да изяде другите, трябва да бъде непременно въ борба съ съседите от юг, изток и запад, за да върви добре — единъ войнствен национализъм; единъ национализъм, който неизбежно държеше цълата нация на шрек, който беше готов да я хвърли въ конфликти въ една или друга насока. Днес въ България този национализъм се преражда въ единъ творчески национализъм, при който няма и следа от елементите на злоба, на ожесточение, на завист по отношение на която и да било друга нация, но има единъ стремеж, единъ благороден стремеж за напредък, за всестранно развитие на нацията; единъ стремеж, който много добре се изразява съ формулата: да бъдем първи на Балканите — да бъдем първи въ областта на духовната култура, да бъдем първи въ областта на спорта, да бъдем първи въ областта на стопанските приобритения и т. н.

Д-р Н. Сакаров: И другаде е същото.

Министър д-р Н. П. Николаев: И колко по-благоприятен е този национализъм, господа, от стария национализъм! Дръжте сметка също така за едно обстоятелство, което се явява, служи като най-голям импулс за създаване и поддържане на този творчески национализъм — това е съзнанието, постоянно растящото съзнание у нашия българин, от села и градове, за неговите все по-големи нужди. Ние, г-да, живеем въ едно извънредно интересно време. Нашият народ е недоволен. Въ селата и въ градовете, навсякъде има много причини за недоволство. Основната причина за недоволството е тази, че днес нашият българин има големи нужди; нужди, за задоволяването на които му липсват средства; нужди, които преди 10 години ги нямаше; нужди, за които преди 10-15 години не можеше дори да подсъзираме, че ще се явят и че ще бъдат такъв фактор въ нашия живот.

Т. Стойков: Съвършено вярно!

Министър д-р Н. П. Николаев: Е добре, тези нужди карат нашия българин да обърне погледа си преди всичко към това, да развие своята енергия, да одесгори своята енергия, да си блъска главата ден и нощ, за да засили своя поминък, да подобри своето благоденствие и да даде на децата си един по-добър живот от този, който той е живял. Този подвиг, който върши и шето поколение, има ли равен на себе си, г-да? Какво правим ние? От една неблагоустроена държава, от една държава без пътища, без сгради, от една държава без къщи, без отопление, без осветление, без вода, ние искаме да създадем въ няколко години една благоустроена държава.

Г. Василев: Продават чергите и покщичината на хората.

Министър д-р Н. П. Николаев: Това е единъ товаръ, който лежи само на едно единствено поколение. Е добре, това е едно героично време. И този героизъм

не може да даде резултати, той не би могъл да дойде до единъ щастливъ завършекъ, ако въ основата му не стои това здраво, хубаво чувство на творчески национализъмъ и съзнанието, че по този пътъ ние готвимъ едно свѣтло и велико бъдеще на нашата нация. И по този пътъ на творчески национализъмъ ние не сме ни най-малко въ разрѣзъ съ схващанитѣ, съ стремежитѣ и съ великия идеалъ на българския народъ. Защото, г-да, това, което ние наричаме български малцинства въ чужбина, какъ ще гледатъ тѣ на една България, която въ културно отношение, въ стопанско отношение, въ политическо отношение е наистина една най-добре уредена държава? (Ржкоплѣскания) Не е ли това първиятъ етапъ къмъ постигането на най-великитѣ национални идеали?

Но намъ ни се отправиха упрѣци, че сме се отнесли така или иначе, но въ всѣки случай не така, както порано се отнасяха, къмъ известни улични манифестации. Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ да заявя, че правителството нѣма да позволи неговата външна политика да се ржководи отъ неотговорни фактори. (Ржкоплѣскания) То нѣма да позволи да се създаватъ настроения, да се създаватъ едни или други отношения подъ влиянието на лица, които не носятъ отговорност за това. Времето, когато съ върховнитѣ интереси на България можеше да си играятъ хора, които имаха по едни или други причини вкусъ къмъ политиката, но не носѣха никакви отговорности за това, мина. Това време вече нѣма да се върне. (Ржкоплѣскания)

На втория недѣлгъ, г-да, на пратизанищината ние искаме да противопоставимъ идеала за духовното единение на нацията. Това духовно единение на нацията може да се изгради, може да се създаде само при единъ режимъ, който ще тури край, преди всичко, на старитѣ партийни, съсловни, класови и всѣкакви други вражди; единъ режимъ, който ще даде условия да се култивира въ този народъ съзнанието и чувството за обществената солидарностъ и който, чрезъ организирането на професионитѣ и чрезъ вирѣгането имъ въ обща служба на народа и държавата ще може да тури край навсички стари вражди. Къмъ изграждането на това духовно единение на нацията сж насочени нашитѣ усилия. Ние знаемъ, че това е едно извънредно трудно дѣло. Да се изгражда единение и то всрѣдъ единъ народъ, въковната история на който дава примѣри за постоянни раздори и разединение, е мѣчна работа. Но, г. г. народни представители, ние не бива да забравяме, че живѣемъ въ 1938 г., че, най-после, този народъ преживѣ цѣла редица тежки изпитания и опити. И ние смѣтаме, че най-после е дошло времето да се култивира и у насъ съзнанието за необходимостта отъ задружни усилия, отъ единство на нацията, за да можемъ, особено при тази международна обстановка, която се чертае сега, да се запазимъ отъ всички изкушения, които ще дойдатъ отъ северъ или отъ югъ, отъ изтокъ или отъ западъ; да запазимъ независимостта на България и да увеличимъ нейното благосъстояние. (Ржкоплѣскания)

На бюрократизма, на тоя страшенъ бюрократизъмъ, както и на старитѣ властически и хищнически инстинкти ние искаме да противопоставимъ великата, старата, хубавата идея за безкористна, за всеотдайна служба на народа и държава, която ни бѣше завещана отъ дейцитѣ на възрожденето. (Ржкоплѣскания) Ние ще употребимъ, отъ мѣстата, които заемаме, съ властта, която ни е дадена, усилия да насадимъ преди всичко въ нашитѣ подчинени, въ нашитѣ чиновници високо съзнание за дългъ къмъ България и българския народъ, за служба на народа, а отъ тамъ ще се помъчимъ да разпространимъ това съзнание въ цѣлия народъ. И въ това отношение, г. г. народни представители, азъ съмъ дълбоко убеденъ, че всички вие, безъ разлика на политически кощепции, всички, които носите български сърдца, ще дадете пълна подкрепа на правителството не, но ще дадете първи примѣръ, като вие сами се проникнете, преди всичко, отъ тази идея за всеотдайна, за пълна безкористна служба на народъ и държава. (Ржкоплѣскания)

И, най-после, на последния и твърде голѣмъ нашъ недѣлгъ — свободията, ние искаме да противопоставимъ идеята за обществена дисциплина. Да, г-да, обществената дисциплина, това не е една праздна дума. Обществената дисциплина, това не е една принуда, както нѣкои теоритици на времето, веднага следъ 19 май, проповѣдваха. Обществената дисциплина, това е преди всичко едно съзнание за принадлежностъ къмъ общото, къмъ нацията, къмъ държавата; е едно съзнание, че личността може да добрува само тогава, когато добрува цѣлото, когато добрува народътъ, когато добрува държавата. Това доброволно, това съзнателно, това постоянно подчинение на личнитѣ прищевки, на личнитѣ интереси, на личнитѣ на-

строения на общия и великъ интересъ на нацията — това е обществената дисциплина и това съзнание трѣбва да се развива и да се насади въ цѣлия народъ.

Е добре, г. г. народни представители, тази програма, която не е програма за нѣколко месеци; тя не е програма, която се изпълнява за една година. И затова трѣбва да си дадемъ дума не, трѣбва да си дадемъ клетва, че въ течение на десетилѣтия ще работимъ за осъществяването на тази програма. На тия мѣста имаше едно време властници, които обичаха да казватъ на народа, за да създаватъ у него съответно настроение, че ще властвуватъ съ десетилѣтия. Ние сме готови да си отидемъ всѣки моментъ, г-да. Може би въ много скоро време азъ нѣма да стоя на това мѣсто, на което съмъ, но въ всѣки случай тия, които ще дойдатъ на моето мѣсто, трѣбва да помнятъ и да знаятъ до кой пътъ трѣбва да се върни. И трѣбва да се помни едно, че нашата държава нѣма да се оправи, че този народъ нѣма да види благоденствие, докато нѣма една приемственостъ въ усилията, докато не започнемъ да се стремимъ постоянно, въ течение на единъ дългъ периодъ отъ време, къмъ една целъ, за да може най-после, чрезъ дълготрайни усилия, да се постигне онова, което не може да се постигне нито за день, нито за два, нито за една година, нито за две. (Ржкоплѣскания)

Най-после, г-да, азъ съмъ длъженъ да кажа нѣколко думи и по моята дейностъ, като администраторъ, като шефъ на едно ведомство, като министъръ на вътрешнитѣ работи и народното здраве. Известно е на всички, че азъ съмъ тамъ отъ скоро. Азъ не мога да се похваля съ нѣкакъвъ голѣмъ активъ въ това отношение, но длъженъ съмъ да подчертая, че въ миналото въ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве витаеше единъ особенъ духъ. Този особенъ духъ се дължеше на особеността на тогавашния режимъ, на обстановка, че партии управляваха тогава страната и естествено бѣше тия партии да иматъ своето най-голѣмо отражение въ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве. Е добре, г. г. народни представители, азъ мога да кажа, че този духъ на партизанство, че този партийно-политически духъ, който витаеше въ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве, вече го нѣма тамъ. Това не е моя заслуга, но това е до голѣма степенъ заслуга на моя непосредственъ предшественикъ г. Красновски, на когото азъ съмъ длъженъ туку да отдамъ всичкото си уважение и почитъ. Този човѣкъ имѣ щастieto да се задържи по-дълго време въ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве. Той дойде тамъ съ дългия опитъ на магистратъ и съ съзнанието на съдия. Той дойде тамъ и съ чувството на войникъ. И презъ цѣлото време, презъ което стоя въ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве, работи тамъ като съдия, работи като войникъ. Той употребѣи и голѣми усилия, за да коригира много дефекти на една система, която започваше да се прилага у насъ. Всички дефекти, обаче, не сж отстранени. За тѣзи, които ще си блѣска въ главата надъ това ведомство, има още много работа. Обаче, все пакъ, и тамъ въ тѣзи усилия трѣбва да се пази това чувство на приемственостъ, на последователностъ въ усилията, за да можемъ да дойдемъ до едни резултати полезни за цѣлата нация.

Азъ въ това отношение трѣбва да се спра по-специално върху наредбата-законъ за общата администрация, за която преди малко ви казахъ, и да подчертая, че тази наредба-законъ подлежи по-нататѣкъ на усъвършенствуване и че въ тази областъ има много да се върши, има много да се работи; и че тамъ трѣбва да се работи не съ огледъ на лични смѣтки, не съ огледъ къмъ тая или оная околия, къмъ тая или оная областъ, а трѣбва да се работи съ огледъ къмъ общия интересъ на нацията. Сжщо така много работа има да се върши още въ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве надъ голѣмия проблемъ за административното дѣление на страната. (Ржкоплѣскания) Г. г. народни представители! Това положение, въ което се намира днесъ раздѣлението на страната на общини, на околии и на области, не е задоволително. Предстои, съ зрѣли мисли, съ колективни усилия, да дойдемъ до едни разумни и правилни разрешения на този толкова сложенъ и боленъ въпросъ, който, нека да кажа въ скоби, отъ освобождението досега не е намѣрилъ своето правилно разрешение. (Ржкоплѣскания) Туку единъ народенъ представителъ провѣ нѣколко съзвиз, че Търново било обърнато на село, като отъ окръженъ градъ било деградирано въ околийски центъръ.

Нѣкой отъ нар. представители: Варна.

Министър д-ръ Н. П. Николаев: Друг народен представител проплака за Русе и ни е дал даже цъло питане. Друг тук се обажда за Варна. Много болки има, знай. И въпросът за Хасково, и въпросът за цълата Родопска област стои открит; тръбва следъ зрѣло проучване тѣ да намѣрятъ своето разрешение.

Въпросът за нашитѣ общини — въ този видъ ли тръбва да останатъ, въ който сѣ сега, въ каква посока тръбва да получатъ тѣ своето развитие; въпросът за нашата околия — това сѣ проблеми, г-да, надъ които въ министерството се работи, по които азъ имамъ моето опредѣлено схващане и се надѣвамъ, че сѣ вашето сътрудничество и, по-специално, сѣ съдействието на парламентарната комисия по Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве ще имаме възможност да изградимъ едно дѣло, което ще остане по-трайно и което ще внесе по-голяма справедливост. (Ръкоплѣскания)

Азъ не мога да се не спра и на голѣмия въпросъ за назначаванитѣ кметове, свързанъ сѣ въпроса за самоуправлението на общинитѣ. Тукъ, отъ срѣдата на народното представителство, се изказаха вече отрицателни становища по отношение института на назначаванитѣ кметове. Азъ тръбва да заявя, че не сподѣлямъ тия отрицателни критики. Обаче и не намирамъ, че кметският институт тръбва да остане въ сегашния си видъ. Тръбва да се внесатъ измѣнения за ценза, за връзката, която тръбва да съществува между кмета и населеното мѣсто, което той управлява (Ръкоплѣскания), за възрастта на кмета, за неговата житейска опитност. Въ това направление сѣщо така ще бждатъ вземени мѣрки, които вѣрвамъ, че ще доведатъ до по-добъръ резултатъ.

Азъ не знай, г. г. народни представители, дали има нѣкакъвъ смисълъ да ви отгичавамъ сѣ цифрови данни за общинското строителство и за това, какво нашитѣ общини сѣ дали презъ изтеклия периодъ. Отъ обстоятелството, че въ всичкитѣ тия разисквания, които станаха въ Народното сѣбрание, критики по дейността на общинитѣ не се направиха, азъ вадя заключението, че навлизането въ тия подробности не е умѣстно. Обаче дължа да предупредя, че това грамадно дѣло на благоустройство, на което ние всички сме свидетели въ нашата страна, тръбва да бжде съобразено сѣ възможноститѣ. Не бива — това сѣ моитѣ разбирания, които азъ се мѣча да прокарамъ чрезъ моитѣ подчинени кметове — не бива да има пресилване въ това отношение. Забележително е, че днесъ населението е което дава тласъкъ къмъ тѣзи благоустройствени работи, които често пѣти сѣ непосилни. Това се дължи на обстоятелството, че нуждитъ на нашето село станаха много голѣми. Въ това отношение нашето население е нетърпеливо, то почва много да бърза. Има и млади кметове, които много се увличатъ. Моята задача е да поправамъ каквото мога; да спирамъ онова, което тръбва да се спре, за да се върши всичко сѣ едно чувство на мѣрка и да не се вършатъ работи, които сѣ прекачени или които не съответствуватъ на нуждитъ на дадения моментъ. По това азъ ще имамъ случая да се обясня, когато ще дамъ отговоръ на многобройнитѣ питання, които ми сѣ отправени въ връзка сѣ плана Мусманъ. Обаче за пълнота тукъ тръбва да кажа, че тоя планъ Мусманъ, сѣ който се прави една най-долнопробна политическа демагогия, е много прибрзанъ. По тоя въпросъ азъ стоя на становището. . . .

Д. Търкалановъ: Кой прави демагогия? Никой не прави демагогия.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Защо питате, сѣ г. Търкалановъ? Вие най-добре знаете кой прави демагогия. Има ли квартално сѣбрание, въ което да не сте се явявали?

Д. Търкалановъ: Демагогия прави Вашиятъ кметъ, който се разхожда въ Прага и който остави половинъ-миллионно население да се оплаква.

Председателъ С. Момановъ: Г. Търкалановъ! Тръбва да бждете доволенъ, че г. министърътъ каза, че ще отговори на питането Ви. Това тръбва да Ви задоволи.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Азъ тръбва да изтъкна, че около плана Мусманъ има много увлѣчения, има много недуразумения и много прибрзаности. Правителството нѣма да допусне да се вършатъ работи, които не сѣ благоразумни, не сѣ разумни, (Ръкоплѣскания) които не отговарятъ на действителнитѣ нужди на сегашния гр. София.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се спирамъ и на това, какъто е направено въ Министерството, на вътрешнитѣ работи и народното здраве по отношение изди-

гането на нашата полиция на по-голяма висота. Обаче дълженъ съмъ да подчертая, че срѣдствата, които се даватъ за полицията, сѣвсемъ не сѣ така огромни, както тукъ се подхвърли, и че тия срѣдства сѣ въ сѣщностъ много скромни и дори ограничени. Достатъчно е да ви подчертая, че докато населението въ България отъ 5,770,000, колкото е било въ 1930 г., е станало вече въ 1937 г. 6,319,000 — или е нарастнало сѣ 10% — ние имаме сега сѣщото число полици въ страната, каквото сме имали въ 1930 г. Въпрѣки това, обаче, благодарение на голѣмата самоотверженост, благодарение на необикновената преданостъ къмъ дѣла, която тѣзи хора иматъ, ние сме направили единъ огроменъ напредъкъ въ борбата срещу престѣпността. Процентътъ на разкрититѣ убийства отъ 55%, колкото е билъ презъ 1930 г., е порастналъ на 88% презъ 1936 г. Процентътъ на разкрититѣ кражби отъ 70%, колкото е билъ презъ 1930 г., е стигналъ до 89.36% презъ 1936 г. И ако най-доброто срѣдство за борба сѣ престѣпността е да не остава престѣпление неоткрито, сѣ което азъ съмъ напълно съгласенъ — като не съмъ съгласенъ сѣ това, че най-доброто срѣдство за борба сѣ престѣпността сѣ строгитѣ наказания — азъ сѣбтамъ, че ние сме на единъ много добъръ пѣтъ, за да можемъ да създадемъ условия да се почувствува въ нашата страна правниятъ редъ напълно тържествуващъ.

Не мога, обаче да не се спра на единъ голѣмъ отдѣлъ отъ моето ведомство, който привлича всичкото ми внимание и който сѣбтамъ, че тръбва да привлѣче вниманието на народното представителство — говоря за народното здраве. Народното здраве, г. г. народни представители, е една област, която много ще бжде, ако се каже, че въ миналото е била занемарена, но въ всѣки случай не ще бжде противно на истината, ако се каже, че за него въ миналото не сѣ полагали ония грижи, които е тръбвало да се полагатъ и които и днесъ тръбва да се полагатъ. Грамадни нужди въ това отношение стоятъ още незадоволени. Усилия се полагатъ презъ последнитѣ години необикновени. Достатъчно е да ви изтъкна само това, че бюджетътъ за народното здраве отъ 162 милиона лева, колкото е билъ въ 1931/1932 г., е стигналъ сега до 199 и половина милиона лева, безъ да се сѣбтамъ 15-тѣ милиона лева, които се даватъ по бюджета на Министерството на благоустройството за строежъ на сгради. Значи, дошли сме до единъ бюджетъ близо 214 милиона лева. Въпрѣки това, обаче, нуждитъ въ тази област сѣ още много и много голѣми.

Нѣкой отъ нар. представители: Тръбватъ извънредни срѣдства.

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Но веднага тръбва да подчертая, че дефектитъ въ тази област не се дължатъ само на липсата на срѣдства. Азъ имамъ доблестта за едно мое ведомство да признай, че дефектитъ тамъ се дължатъ до голѣма степенъ и на страшната бюрокрация, която се е загнизила въ това ведомство (Ръкоплѣскания), и често пѣти на непланомѣрнитѣ усилия, които се полагатъ. За 36 милиона лева се построи на ул. „Регентска“ едно здание за институтъ на народното здраве! 36 милиона грѣшни български пари сѣ хвърлени въ него, когато за тая целъ можеше нѣкъде вънъ отъ града, на по-евтино мѣсто да се построи едно здание, което пакъ да задоволи нуждитъ за нѣколко десетилѣтия, а сѣ останалитѣ пари да се създаватъ легла за болнитѣ, които продължаватъ да носятъ зараза по домоветѣ си, защото не могатъ да бждатъ прибриани тамъ, където тръбва. (Ръкоплѣскания)

Въ туй отношение, г. г. народни представители, се вършатъ още голѣми грѣшки, срещу които дори единъ министъръ е безсиленъ да се бори. Мене ми строятъ сега нѣкакво министерство на вътрешнитѣ работи, защото нѣкой сѣ тръбваше непременно да събори старото онова здание, ксето можеше да остане като единъ споменъ отъ стара София. И следъ като се гласува единъ законъ за 8 милиона лева да се построи новото министерство, ухитрява се строителната комисия да дойде при единъ отъ моитѣ предшественици да иска още четири милиона лева, за да го довърши. Даватъ имъ се още четири милиона лева и преди нѣколко месеца идватъ при мене моитѣ чиновници и ми искатъ 17 милиона лева, за да го довършатъ! (Оживление) Това ако не е безобразие, азъ не знай какъ да го нарека!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Който не е ималъ работа сѣ инженеръ въ България, нищо не знае!

Н. Стамболиевъ: Това е бюрокрацията!

Министър д-ръ Н. П. Николаевъ: Това сѣ хора, които сѣ забравили! (Ръкоплѣскания) И на мене ми се отго-

варя: този министър мисли, че оборъ ще строи, а не министерство! Пари трѣбватъ, за да се построи министерство!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Трѣбватъ, но като нѣма!

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Да, г-да, по азъ нѣмамъ нужда отъ министерство съ мраморни стени, нѣмамъ нужда отъ министерство съ паркетъ и гипсови тавани, когато децата ни ходятъ въ схлупени стаи да се учатъ и да заболяватъ отъ туберкулоза тукъ, въ София (Ржкоплѣскания); когато Народната библиотека, където сѫ събрани всичкитѣ духовни богатства на българския народъ, нѣма мѣсто, където да прибере това духовно богатство; когато Етнографическия музей е безъ здание; когато нашитѣ болни нѣма къде да се подслонятъ! На това резхищение, на тия увлѣчения да се строятъ все най-големѣ работи на Балканския полуостровъ, ще се тури край. Ще се тури край съ всичкитѣ срѣдства, които властта има („Браво!“ Ржкоплѣскания)

Н. Търкалановъ: Ако можете да смѣкнете табелитѣ въ министерството за приемнитѣ часове на чиновницитѣ, защото въ 11 ч. приематъ господата, като чели дотогава сѫ много заети. Всичкитѣ сѫ се барикадирали, никого не пушатъ вътре.

С. Цановъ: Тѣ сѫ по-големѣ отъ Васъ, г. министре!

Нкой отъ нар. представители: Така е на много мѣста.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Нека бждемъ справедливи, г-да! Когато говоря за свободията, азъ имамъ безпязана точка да кажа нѣщо и за привичката на българскитѣ граждани отъ села и градове за всичко да ходятъ по министерствата. Какъ може да се работи? Елате питайте мене презъ тия две години какво сѣмъ претеглялъ азъ: всѣки день отъ сутринъ до вечеръ да се разпирямъ съ посетители за работи, които сѫ и за министра и които не сѫ за министра, да се влѣчатъ при мене да ги разрешавамъ. Кога пѣкъ ние ще работимъ? Та, когато обвиняваме чиновницитѣ въ туй отношение, за работното време, иска да бждемъ справедливи и да отправимъ упрѣка къмъ онези, които сѣщо така пѣкъ не знаятъ милостъ къмъ чиновницитѣ и къмъ държавнитѣ служители съ своитѣ постѣяни задѣявания и искания.

Н. Търкалановъ: Така е, когато началникъ на отдѣленіе или главенъ секретаръ отиватъ при министра да го питатъ и за едно неизвинено отсъствие.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. г. народни представители! Азъ искамъ да приключа. Нашиятъ многоуважаемъ другаръ г. Георги Марковъ въ своята речъ каза, че правителството не е направило всичко по управлението и по оздравяването на страната и че оставатъ още много нѣща да се правятъ, за което трѣбва да му се даде съдействие и подкрепа да ги направи. Е добре, азъ като членъ на правителството, дохождамъ да подкрепя тезата на г. Марковъ. Азъ идвамъ откровенно предъ васъ и предъ лицето на цѣлия народъ да ви кажа: има още голѣми недѣлжи въ нашата държавна машина, има още работи, които трѣбва да се оправятъ. Азъ дойдохъ да ви кажа, че ние честно мислимъ, че ние честно прилагаме нашитѣ усилия, че сме извървѣли вече единъ дългъ пѣтъ и че сме постигнали вече известни ценни резултати, но че и още многого да се твори. Сѣщо така трѣбва да подчертая предъ васъ това, което е най-важното, че хората си отиватъ, че правителствата може да се смѣняватъ, но че има нужди, че има интереси, които сѫ вѣчни, и за разрешението и за задоволяването на които трѣбва да се работи презъ дълги периоди отъ време.

Трѣбва да ви кажа още едно, че тия господа, които не ни харесватъ като хора, които не ни харесватъ като управници, единъ день ще получатъ голѣмото задоволство да ни видятъ да си отиваме, защото никой не е вѣченъ на тѣзи мѣста (Сочи министерската маса). Но тѣзи господа трѣбва да помнятъ и да знаятъ едно, че отивайки си, ние оставихме на страната нѣщо ново, нѣщо, което неизбѣжно ще бжде следвано отъ тия, които идватъ следъ насъ. (Бурни ржкоплѣскания)

Защото, г-да, ние не създадохме едно правителство — ние създадохме нѣщо повече, ние създадохме единъ режимъ. Този режимъ ще бжде траенъ, този режимъ ще бжде по-траенъ отъ хората, които го създадоха. И по този пѣтъ, който ние начертахме — разбира се, той ще търпи измѣнения, нови нужди ще се явяватъ, ще се правятъ корекции въ схващанията и разбиранията — ще се върви напредъ. Връщане назадъ, така, както мислятъ

господата отъ политическата реакция, връщане на колелото назадъ — това нѣма да стане. (Ржкоплѣскания) Нѣма да стане туй, защото българскиятъ народъ е напредничавъ, защото българскиятъ народъ е жизнеспособенъ и защото той има единъ инстинктъ за реалността.

Има едѣнъ сили, които се стремятъ да ни измѣстятъ надѣсно, да ни измѣстятъ къмъ диктатурата, да ни измѣстятъ къмъ авторитарния режимъ, къмъ терковетѣ, заети отъ чужбина. Ето по улицитѣ ние вижате, че нѣкои се поздравяватъ съ вдигане на ръце, че изваждатъ картички да плашатъ и да гонятъ еврейтѣ, да насаждатъ единъ глумѣвъ и ненуженъ у насъ антисемитизмъ.

В. Чобановъ: Защо не вземете мѣрки?

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Мѣрки се взематъ за това, господине! — Но тѣзи господа нѣма да могатъ да отвърнатъ българския народъ отъ неговия здравъ смисълъ, че трѣбва да върви не надѣсно, а напредъ.

Има и други господа, които още не смѣятъ, но скоро ще започнатъ да поздравяватъ съ свитѣ юмрукъ, които послучаватъ директивитѣ си отъ Москва, за които радио Москва много се грижи и имъ дава всѣкакви напѣтствия и насърчения, които получаватъ и морална и материална подкрепа отъ вънъ и които искатъ да повлѣкатъ българската колесница къмъ пропастьта въ дѣво. Българскиятъ народъ, обаче, нѣма да отиде и тамъ. Здравото чувство на българския народъ ще го движи по златната срѣда.

Този пѣтъ напредъ ние му чертаемъ, пѣтъ, при който българскиятъ народъ, очистенъ отъ недѣлжитѣ на миналото, ще може най-после да се радва на онова благосъстояние, на което той има право. Защото, г-да, единъ въпросъ, можеби не добре оформенъ, но загнѣзденъ въ срѣдцата, мѣчи сега цѣлия български народъ. Този въпросъ е: а бе, защо ние българитѣ, които сме се заселили ей тукъ на Балканския полуостровъ, въ този рай земенъ, всрѣдъ тази разнообразна и богата природа, да бждемъ по-бедни и по-нечастни отъ други народи, които живѣятъ тамъ нѣкъде на далечния северъ, всрѣдъ скали, всрѣдъ камѣнции, всрѣдъ една нощъ, която трае цѣла зима, и все пакъ ония хора тамъ сѫ по-добре нахранени, по-добре облѣчени, по-добре имъ сѫ наредени къщитѣ, и децата имъ и тѣ самитѣ живѣятъ при много по-добри условия, отколкото насъ? Какво ни липсва на насъ: земята ли ни е по-лоша, ние ли сме по-мързеливи отъ тѣхъ, по-глупави ли сме отъ тѣхъ? Какво ни липсва? — Ето този е въпросътъ, който мѣчи и души всѣки българинъ, защото всѣки българинъ днесъ се стреми къмъ едно благополучие, г-да, а тсва благополучие трѣбва да му бжде дадено. И отговорътъ на този въпросъ, който още, казвамъ, не е оформенъ въ съзнанието, но който стои нѣкъде въ подсъзнанието на всѣки българинъ, е: нашата страна и нашиятъ народъ сѫ бедни, измѣчени; ние се боримъ съ нуждата, въпрѣки благоприятнитѣ условия, при които живѣемъ, защото досега не сме успѣли да си наредимъ държавата както трѣбва. Е добре, ние идемъ да ви кажемъ какъ да си наредите държавата, ние, българската интелигенция, идемъ да приобщимъ усилията си къмъ усилията на чернорабочия отъ градове и села, за да го научимъ какъ да спести усилията, които по-рано прахосваше въ взаимни ежби и борби, какъ да престане да плаща данѣкъ на заблудѣнията, на демагогитѣ и на партийнитѣ хищници (Ржкоплѣскания), какъ най-после да заживѣе човѣшки въ една човѣшки управлявана държава. Този пѣтъ е пѣтътъ на свѣтлото бждеще на България. (Продължителни бурни ржкоплѣскания и викове „Браво!“)

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Постѣпило е питане отъ народния представител г. Еню Поповъ по поводъ изключването на народния представител г. Димитъръ Гицевъ. Съобщавамъ ви, че председателството ще отговори на това питане въ края на днешното заседание.

Давамъ 15 минути отидихъ.

(Следъ отидиха)

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пътищата и благоустройството.

Министъръ инж. С. Ганевъ: (Отъ трибуната. Посрещанъ съ ржкоплѣскания) Г. г. народни представители! Явявамъ се днесъ на трибуната на Народното събрание, считайки, че съ това изпълнявамъ единъ дългъ — да разкрия предъ вашето просвѣтено внимание една голѣма область отъ дейността на днешното правителство, правител-

ството на г. Кюсеиановъ. Съ готовност бихъ ви спестилъ времето, което ще ви отнема, ако не считахъ, че е наложително за васъ самитъ, за да можете да изпълните и вие вашия дългъ, да имате пълна представа за всичко, сторено отъ това правителство.

Всѣка дейностъ, проявена отъ когото и да било, щомъ подлежи на обществена проценка, има своитъ защитници, има и противници. И единитъ и другитъ ползватъ общото дѣло, ако въ твърденията си и въ критиката си сж почтени, обективни и водими само отъ общественния интересъ. Така е и съ дейността на настоящето правителство и влобше съ цѣлата дейностъ на управлението на нашата страна въ последнитъ нѣколко години.

Нѣкои тукъ, въ Събранието, отричатъ изцѣло всичко сторено въ тия години, безъ обективно да сравнятъ миналото съ сегашното и да посочатъ съ какво първото е по-добро. Всѣки, който иска да бжде добросъвестенъ въ преценката на нѣщата, не може да не признае, че България отива по новъ пътъ, пътъ на възходъ, на вътрешно заздравяване и единение, пътъ на културенъ, материаленъ и духовенъ напредъкъ. (Ржкоплѣскане)

Трѣбва искрено да се съжاليا, и азъ лично твърде много съжالياмъ, че ония, които се обявиха противници на всичко ново, които даже отказватъ да го видятъ, които отричатъ безогледно всичко сторено въ последнитъ нѣколко години, не бѣха тукъ, както поведява тѣхниятъ дългъ и тѣхната клетва, за да кажатъ своето мнение по гостимитъ въпроси, които интересуватъ народъ и държава. Съ това тѣ щѣха да подпомогнатъ общото дѣло.

Нѣкой отъ нар. представители: Само вие имате правото да сте въ Парламента!

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни).

Министъръ инж. С. Ганевъ: Азъ имахъ търпение да изслушамъ всички приказки, които разправяхте тукъ. Бихъ желалъ да не бжда прекъсванъ. Ако нѣщо ви интересува, правилникътъ Ви дава право да ме запитате и азъ ще Ви обясня.

Другъ отъ нар. представители: Право е.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Не може да се счита, че се върши нѣщо, ако се само отрича. Не се гради съ отрицание, а съ дѣла. И само съ дѣла истински се служи на народъ и държава. Тѣ не посмѣха да възхвалятъ старото, защото знаятъ, че това ще намѣри отрицателенъ отзвукъ верба на народа, който въ своето съзнание го е отказалъ. Ние виждаме тѣзи, които обявиха себе си за най-правовѣрни защитници на Парламента и конституцията, да избѣгватъ да изпълнятъ дълга си въ Парламента, когато сж заели мѣсто въ него, определено имъ отъ самата конституция.

Напушамъ този въпросъ защото съмъ увѣренъ, че днесъ и утре българскиятъ народъ ще има възможностъ да каже своята дума по него. Между прочемъ, той ги познава тѣхъ, голѣмитъ борци, които кротко и мирно, помирни и отъ най-мирнитъ деца, се разотидоха преди четири години по домоветъ си, безъ да помислятъ за конституцията, за Парламента — (Ржкоплѣскания) голѣми борци, но при условие да имъ се гарантира спокойствието и неприкосновеността. Днесъ тѣ ги иматъ, но благодарение на друго. И ето ги, заели пакъ позата на борци!

Тукъ трѣбва да отбележа и да заявя, че не мога да бжда възхитенъ отъ дейността на онѣзи, които, следъ като сткрито и категорично сж одобрили извършеното отъ правителството, намиратъ куражъ въ себе си да го отрецатъ изцѣло малко по-късно.

Г. г. народни представители! Дни наредъ тукъ се повтаря: къде е новото? Наистина ли не го виждатъ или не искатъ да го видятъ? Какво би трѣбовало да бжде то, за да се види? Не се ли вижда, че днесъ даже въ речитъ сме по-други — нѣмаме отвратителнитъ епитети? За всѣка дейностъ се сжди отъ резултатитъ, които тя е дала. И отъ резултатитъ, които имаме презъ последнитъ години, азъ твърдя категорично, недвусмислено и ясно, че ние далечъ не сме таиъ, кждето бѣхме преди нѣколко години, и че състоянието на нѣщата днесъ е далечъ различно отъ онова, което бѣше въ това нерадостно минало, отъ което и самитъ дейци на това минало днесъ се отказватъ. Не би ли било достатъчно да се каже и мжчно ли е да се види, че днесъ нѣма целенината, прогласена на времето си за конституция, нѣма надпрепускването на разни гвардии, нѣма убийства, нѣма стрелби по площадитъ на столицата, нито въ най-затѣтитъ краища на родината, нѣма, по-боища въ участитъ, нѣма безследно изчезнали, нѣма

Процепа, нѣма кучката, нѣма биволицитъ, нѣма постнитъ дробчета („Браво“ и ржкоплѣскания), нѣма безработица. . .

С. Славовъ: Това ли е строителната политика на България? (Оживление)

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни).

Министъръ инж. С. Ганевъ: . . . нѣма застой въ стопанския животъ нѣма затворени за насъ чужди пазари, нѣма стачки, нѣма улични боричкания — спомнете си градската градина преди нѣколко години — нѣма закъснѣли заплати, нѣма неплатени платежни заповѣди, нѣма бюджетни дефицити, нѣма партийни ежби и крамоли, нѣма отношение 3:4 и т. н., нѣма „соколи“ въ желѣзницитъ, нѣма унилоостъ, нѣма зле настроени държави къмъ насъ, нѣма чиновничество настроено предъ мисълта за безпричинно уволнение, нѣма „наши“, нѣма „ваши“.

Обаждатъ се: А, има, има!

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни)

Министъръ инж. С. Ганевъ: Има единъ български народъ. Ако вие се дѣлите на „ваши“ и „наши“, той ще ви даде своята отплата. Той заслужава добросъвестна и предана грижа за неговото бжде. Има противното на всички тия много „нѣма“. Не е нужно да го изброявамъ. Три думи даватъ напълно онова, което е „има“: миръ, спокойствие и творчество. (Ржкоплѣскания)

Ето новото, г. г. народни представители! И ония, които не могатъ да го видятъ, или сж слѣпи, или се правятъ на такива. Когато липсва старото и гнилото, идва новото, здравото, чистото и почтеното.

Азъ изоставямъ всичкитъ „има“ и спирамъ вашето внимание, г. г. народни представители, на онова, което правителството е сторило за благоустройството на страната въ неговия най-широкъ смисълъ — пътища, желѣзници, водоснабдяване, електрификация, строежи, въобще всичко, което дава възможностъ за културенъ напредъкъ на нашата държава. Тукъ вече думитъ не сж достатъчни. Цифритъ сж само, които даватъ представа за новото въ тая годѣна областъ на държавния строежъ и напредъкъ. Другитъ г-да ви дадоха новото теоритично. Азъ ще дамъ частъ отъ него въ реални величини.

Необходимо е да отбележа, г. г. народни представители, че за да се започне нова работа, трѣбваше да се ликвидиратъ задълженията, изостанали отъ миналото по извършени строежи. Тия задължения тежеха на пазара и осаждаха предприятията. Министерството ликвидира 70 милиона лева стари задължения, които бѣха чакани и отъ предприемачи, и отъ работници, и отъ дребни занаятчи. Това повдигна кредита на държавата, поевтини предприятията.

За да се започне една строителна дейностъ, необходимо бѣше и спокойствие. И това спокойствие съществува въ страната. Съществува и днесъ.

Стопанскиятъ напредъкъ на една страна се обуславя, между друго, и отъ уреденитъ и съобщения. Общиятъ културенъ напредъкъ се бележи както отъ съобщенията и, тъй и отъ устроенитъ и селища. Затова и днесъ, и въ миналото, и въ най-старитъ времена виждаме, че страни, които сж въ възходъ, иматъ силно развита съобщителна мрежа, иматъ благоустроени селища, снабдени съ всичко необходимо въ зависимостъ отъ нуждитъ на времето. Това добре съзнава и чувствува нашиятъ трудолюбивъ народъ. Не ще намѣрите нито едно селище, кждето, ако нуждитъ отъ вода и пътъ не сж задоволени поне отчасти, населението да не търси тѣхното удовлетворение съ завидна настойчивостъ и готовностъ да направи и най-голѣмитъ жертви, само и само да се сдобие съ тѣхъ.

За всичко това сж необходими срѣдства и твърде трудно е било за държави, които сж бедни, да разрешатъ голѣмитъ въпроси, свързани съ строителството и благоустройството на страната. За съжаление, въ реда на тѣзи държави, които не разполагатъ съ много срѣдства, попада и нашата малка, но хубава България. Въпрѣки това, обаче, наложително е било въ миналото, наложително е и днесъ, всички тѣзи въпроси да намѣрятъ своето разрешение, защото нуждитъ трѣбва да бждатъ задоволени, защото народното здраве и благосъстояние на страната налага това. Тѣзи голѣми задачи е могло да бждатъ разрешени или, по-право, началото на тѣхното разрешение би могло да бжде сложено и въ миналото, ако не се само приказваше, а се работѣше, ако не бѣ голѣмото разхищение, бѣлегъ на това минало, ако срѣдствата, макаръ и оскъдни, се харчеха планомерно и съ огледъ да задоволятъ нуж-

дитъ на страната, а не за облагодетелствования, нѣмаци нищо общо съ тия нужди. Съ планоѣрностъ въ използването на сръдствата, съ допълняне липсата на сръдства отъ труда и здравитѣ мишици на българина ще се успѣе, както и вече успѣваме.

Г. г. народни представители! Азъ искамъ да бѣда критикъ и пристигамъ направо къмъ отдалѣнитѣ въпроси.

Единъ голѣмъ въпросъ, който занимава нашитѣ селища, който занимава населението отъ всички краища на нашата страна, това е водоснабдяването. Трѣбва да се признае, че въ миналото въ това отношение е направено нѣщо. Въ 1928 г. се доставятъ водопроводни материали за нуждитѣ на общинитѣ отъ държавата. Въ последнитѣ 4 години се доставиха по компенсационната доставка материали за 76 милиона лева. Днешното правителство, въ желанието си да подпомогне населениитѣ мѣста при разрешаването на въпроса за тѣхното водоснабдяване, създаде законъ споредъ който доставката на материали става подъ гаранцията на държавата. Общинитѣ плащатъ въ началото 30% отъ стойността на материалитѣ, които желаятъ да имъ се доставятъ, а остатъка — въ продължение на 5 години. По този начинъ вече се доставиха материали презъ 1937 г. за 62 милиона лева, а презъ тази година ще се доставятъ за 52 милиона лева. Общо, доставени сѣ презъ 4-тѣ години материали за водоснабдяване за 190 милиона лева. Доставкитѣ ще продължатъ споредъ исканията на общинитѣ, тѣ не бива да спратъ и за въ бѣдеше, защото народното здраве налага нашитѣ селища да се снабдятъ съ вода. Съ това бихме спестили много загуба въ хора и въ сръдства.

За да покажа какво е станало въ тия нѣколко години, азъ ще прочета нѣколко цифри, които мисля, че представляватъ интересъ за васъ. Извършени сѣ работи по водоснабдяването въ страната презъ 1932/1933 г. за 23 милиона лева; презъ 1934 г. — за 36 милиона лева; презъ 1935 г. — за 46½ милиона лева; презъ 1936 г. — за 76 милиона лева и презъ 1937 г. — за 102 милиона лева. Вие явно чувствувате отъ цифритѣ, които ви съобщавамъ, че тѣ постоянно растатъ и стигатъ своята най-голѣма точка въ 1937 г. Положени трѣбни въ 1932/1933 г. — 112 км. Това сѣ трѣбитѣ, които достави държавата и продължава да ги полага. Въ 1934 г. — 72 км.; въ 1935 г. — 133 км.; въ 1936 г. — 157 км.; въ 1937 г. — 126 км. и въ 1938 г. сѣ взети мѣрки и ще се положатъ трѣбни 350 км. Построени водопроводи за населени мѣста: въ 1932/1933 г. — за 108 селища; въ 1934 г. — за 142 селища; въ 1935 г. — за 158 селища; въ 1936 г. — за 132 селища и въ 1937 г. — за 151 селища. И въпрѣки всички тия голѣми цифри, които ви съобщавамъ, г. г. народни представители, ежедневно исканията растатъ въ министерството и населението е твърде много настоячиво. Казвайки това, азъ смятамъ, че водоснабдяването трѣбва да остане една постоянна грижа както за министерството, тъй и за народа, въ търсене сръдства за неговото разрешение.

Отивамъ на другъ въпросъ — електрификацията на страната, въпросъ голѣмъ и отъ голѣмо значение за разво на нашата индустрия, която въ голѣмата си частъ използва произведенята на нашата земя и допринася за благосъстоянието на народа; въпросъ отъ значение, и то голѣмо, за разво на нашето земедѣлие, за да може то да стане по-доходно за онѣзи, които търсятъ своето препитание отъ него. Искрено съжалявамъ, че този въпросъ не се повдигна отъ никого, а той е отъ голѣмо значение, защото евтината електрическа енергия ще подпомогне трансформирането на нашето земедѣлие. Тази нужда е осъзната широко отъ нашитѣ селяни. Въ това бихте се убедили въ разговори съ тѣхъ. Българинътъ има здравия усѣтъ да намира кое му е необходимо. Това може да се види въ ония области, въ които електрическата енергия има вече широко приложение въ земедѣлието — Пазарджишко, Пловдивско и близкитѣ имъ околности.

За да характеризирамъ доколко се е развило приложението на електричеството въ тия именно части отъ нашата земя, ще спомена даннитѣ, които получихъ отъ „Вжча“, която доставя на тия краища енергия. Употребени сѣ за земедѣлните и свързанитѣ непосредствено съ него индустрии въ 1935 г. 1.973.240 к. в. ч.; въ 1936 г. — 2.422.829 к. в. ч.; въ 1937 г. — 4.123.962 к. в. ч. Това явно показва, че нашиятъ селянинъ твърде бързо се приспособява къмъ придобивкитѣ на техниката и бързо започва да ги използва. И благосъстоянието на този край, независимо отъ климатическитѣ условия, при които той се намира, зависи твърде много и отъ евтината енергия, която населението получава отъ „Вжча“.

Голѣмата народностъ на населението да има електрическа енергия и да я използва при обработването на земята си и въобще въ своето стопанство може да почув-

ствувате всѣкога, когато посетите Старозагорско, Кюстендилско, Чирпанско, Хасковско и други още части на нашата страна, които очакватъ въ скоро време да иматъ енергия отъ централитѣ на мина „Перник“. Между прочемъ, трѣбва да отбележа, че мина „Перник“ съ планоѣрната си дейностъ направиха много, правятъ и днесъ за електрифицирането на страната. Електрическата енергия прави земедѣлския трудъ отчасти независимъ отъ благоволенieto на времето, земедѣлецътъ малко бива смущаванъ отъ това, дали ще има дъждъ или не. Не казвамъ, че това е за всички култури, но за една голѣма частъ отъ културитѣ.

Дѣлжа да отбележа, че електрификацията се урежда на базата, че електричеството е обществено благо. Както по пътищата и желѣзницитѣ, така и за електрификацията остава единствено държавата да разпорежда. На тази база, прекарана въ закона за електрификацията, се уреди въ последнитѣ години електроснабдяването на Софийската областъ, електроснабдяването на Старозагорската областъ. Имаме вече уредено електроснабдяването на Пловдивската областъ, не ще мине много време и ще се разреши въпросътъ за Бургаската областъ, която въ голѣмата си частъ играе ролята на житница на страната. Добавямъ веднага, областитѣ, които споменавамъ, не трѣбва да се разбира, че се покриватъ съ административнитѣ области.

Само отъ споменатото до тукъ личи колко много е извършено въ това отношение — цѣла Южна и Югоизточна България сѣ съ уредена електрификация. Предстои да се уреди въпросътъ за Северна България, като се почне най-напредъ съ тѣй наречената Търновска областъ. Съ това електрификацията у насъ добива разрешение, на което биха завидѣли много други страни.

За да се подпомогне електрифицирането на нашитѣ селища, правителството създаде законъ за доставка на материали, необходими за електрифицирането имъ. Доставка става съ внасяне първоначално 30% отъ стойността на материалитѣ, а остатъкътъ се плаща въ продължение на 5 години.

Не сѣ безинтересни — и се извинявамъ, ако съ това ще ви отегча — нѣколкото данни, които бихъ могълъ да съобщя, за да се илюстрира докъде е стигнало електрифицирането на нашата страна.

Електрифицирани населени мѣста: презъ 1931 г. — 186, презъ 1933 г. — 208, презъ 1936 г. — 296, презъ 1937 г. — 319.

Може би представлява известенъ интересъ и броятъ на населението, което се ползува отъ електричеството непосредствено. Ще спомена само две цифри: презъ 1931 г. — 1.485.000 души, презъ 1937 г. — 1.867.000 души.

Инсталирана мощностъ въ електрически централи, дадена въ конски сили: презъ 1931 г. — 95 хиляди, презъ 1933 г. — 105 хиляди, презъ 1936 г. — 129 хиляди, презъ 1937 г. — 144 хиляди.

Далекопроводи, които пресичатъ нашата страна: презъ 1931 г. — 1.166 км., презъ 1937 г. — 2.682 км.

Произведена или употребена енергия: презъ 1931 г. — 98 милиона киловатчаса, презъ 1937 г. — 201 милиона.

Не е безинтересно да се знае какви суми сѣ инвестирани въ електроснабдяването: презъ 1931 г. — 1.474 милиона лева, презъ 1937 г. — 2.552 милиона лева.

Съ туй смятамъ, че съмъ далъ достатъчно освѣтление, докъде е стигналъ голѣмиятъ въпросъ за електрифицирането на нашата страна и че съмъ изтъкналъ, съ малкото данни, които споменахъ, голѣмото негово значение за индустрията и специално за нашето земедѣлие.

Минавамъ къмъ голѣмия въпросъ, г. г. народни представители — за строежитѣ, като подъ строежи разбирамъ: строежа на пътища, строежа на сгради, строежа на желѣзнопътни линии и воднитѣ строежи. Всичкитѣ тия строежи сѣ предметъ на особена грижа въ всички държави, защото тѣ не само иматъ стопанско значение, ае само влияятъ за благосъстоянието на народа, но иматъ и още едно голѣмо значение, за което не е нужно да се говори подробно — за народната отбрана.

Но, независимо отъ голѣмото имъ значение за поменатитѣ отрасли на стопанския животъ, строежитѣ разрешаватъ и голѣмия въпросъ за безработицата — грижа на всички правителства въ всички държави. Вследствие съживяването на стопанския животъ, вследствие развитието на строежитѣ, безработицата у насъ, ако не е напълно премахната, клони да стигне най-незначителни размѣри. Правителството, съ развитието на строежитѣ, се е стремело да даде работа на всѣки, който я търси, да даде възможност на всѣки да изкара прехраната си, щомъ той иска да стори това съ почтенъ трудъ. Цифритѣ, които следъ малко ще чуете, вѣрвамъ, напълно ще ви убедятъ въ правотата на това ми твърдение.

При разглеждането на строежите не бива никога да се забравя, че 70—90% от стойността на един строеж, въпреки зависимостта от неговия вид, сж надници, т. е. суми, които направо се плащат на работниците, които, тъй да се каже, непосредствено се вливат в кисията на народа, за да задоволят неговите нужди. Не бива също да се забравя, че въпреки строежите, специално за строежа на сградите, участвуват около 30 различни занаяти и че развиването на строежите подпомага, специално за нашата страна, нашето занаятчиство, чието положение не е много от завидните.

За да се види какви суми се вливат ежесечно в ръцете на работниците и в ръцете на занаятчиите, ще дам цифри какви суми сж били плащани от Министерството на благоустройството за няколко месеци от миналата година и за няколко месеци от тази година. През 1937 г. за месец юний сж изплатени 62 милиона лева, за месец юлий — 43 милиона лева, за месец август — 41 милиона лева, за месец септември — 50 милиона лева, за месец октомври — 40 милиона лева. През 1938 г., когато вече по смътките на министерството минават и строежите, които сж събрани в Главната дирекция на строежите, за месец май сж платени 75 милиона лева и за месец юний — 113 милиона лева. Това сж милиони лева, които влизат в джобовете на нашите работници! Една малка част изостава тук и там по режията. А въпреки строежа, както споменах и по-горе, 90% сж надници.

Споменавайки тия цифри, аз искам да направя една малка забележка, макар и неотнасяща се до въпросите, които аз засягам. Поне за себе си, аз смътям, че стопанският живот може да се съживи не по пътя на опрощаванията, не по пътя на заличаванията — може би въпреки известни случаи това е необходимо — но главно по пътя на създаването на работа и възможност за печелене и плащане. (Ръкоплъскания)

Преди да дам подробности по строежа на пътища у нас, считам, че е наложително да спомена нещо за миналото, без да се впускам в подробности, а само да припомним някои работи. Вие си спомняте нашите пътища, които бяха запустели. По тях мъчно се движеше, защото бяха осъдени с дупки; по тях не се виждаше да се работи; по тях не се виждаха даже кантонерите и пикьорите, които по дълги тръбове да бждат там, защото въпреки време на тия служещи се занимаваха с всичко друго, но не и с пътищата. Тяхните служби се разпределяха между кандидатите за служби; и, понеже мѣстата бяха малко, те служеха по 2—3 месеци, за да отстъпят след това мѣстата си на други.

Не твърдя и далеч съм от мисълта да заявя, че и днес нѣмаме пътища въпреки лошо състояние. Ние сме въ началото на строежа. За строежа на пътища се иска дълго време, искат се години. Че днес се строи и че бавно, но сигурно нашата пътна мрежа се подобрява, за да отговори на нуждите на страната, това никой не би могъл да откаже.

И за да илюстрирам колко много срѣдства сж употребени въ близкото минало само за пътищата, ще трѣбва да спомена, че от 1920 г. до 1934 г. въ пари и труд сж изразходвани за нашите пътища около 4.800 милиона лева — сума доволно голяма — а срещу това вие знаете какво имаме преди 4 години. Срѣдно годишно се падат 315 милиона лева, от които 130 милиона лева въ пари. Ако годишно 50—70 милиона лева се отдѣляха за смислена и планомерна работа, ние щѣхме да имаме не по-малко от 700—800 км. пътища съ здрава настилка. Това сж дължини, които отговарят на разстоянието София—Бургаз, София—Варна.

Ще спомена няколко цифри, които показват какъ лекое се е гледало на народната пара. Само за три години сж раздадени, като допълнителни възнаграждения на чиновници, от най-малките до най-големите, 35 милиона лева от ония срѣдства, които трѣбваше да бждат употребени за пътищата. Въпреки три години действителните разходи за пътищата сж 254 милиона лева, въ които влизат и споменатите 35 милиона лева. Съотношението между сумите, дадени за допълнително възнаграждение, и сумите, действително употребени за работа, не е радостно. Не искам да кажа, нито искам да остане нѣкой съ впечатлението, че раздаването на тия суми е ставало незаконно, защото то е извършено по силата на забележки към бюджета; между прочем, съ такива забележки се уредваха въ миналото много работи от подобно естество.

Да поясня от какво произлизат раздаваните суми — това е още по-интересно. Тогава пътната тежба, която днес се нарича пътен данък и действително се събира като пътен данък, можеше да бжде платена съ пари или съ работа пет дни. За всички тия, които работеха

по пътищата и плащаха своята пътна тежба въ натура, работата се преобрѣщаше въ надници и върху сбора на тия надници се раздаваха проценти, въ които проценти участвуваха всички без изключение или съ изключение само на тези, които съ здравит си мускули и потнажи въ пътя работеха по пътищата. (Ръкоплъскания) Това днес не съществува; то остава като един белег за старото време.

Споменавайки за пътната тежба и за пътния данък, дължа да дам някои цифри за състоянието му. Аз нѣма да обременявам Народното събрание съ изброяването на много години, защото и нѣма особени разлики. Ще спомена само годините 1932 и 1937. През 1932 г., по списък, подлежащи на пътна тежба имаме 1.195.875 души; отработили и платили — 822.124 души, неплатили — 373.751. За 1937 г., по списък, подлежащи на пътен данък имаме 1.424.129 души; отработили и отплатили — 934.690 души, неплатили, нито отработили — 463.489 души.

Дългът се налага, както на администрацията, тъй и на всички ония, които работят между населението, да спират неговото внимание, че дотогава, докогато то не стане напълно добросъвестно към изпълнение на задълженията си, които трѣбва да има по отношение направата на пътища, ние мъчно ще можем да ги направим. Това ще ви покажат и цифрите, които ще ви кажа по-нататък. Въ всеки случай, цифрата на неотплатили и неотработили пътни данъци е почти величина константна за всичките години — тя е около 32%. Все пак трѣбва да се отдаде заслужената похвала, че почти всяка година 606.000 български граждани съ своите две ръце отплащат своя данък въ работа по нашите пътища. (Ръкоплъскания)

Следните кратки цифри дават пътната мрежа у нас и нейното състояние.

Всички държавни пътища, въ края на 1937 г., сж 31.036 км. От тях готови пътища — което ще рече от другите една част на карта — имаме 18.489 км.; въ строеж — 7.817 км.; въ проект — 4.729 км. От горните пътища въ добро състояние имаме 8.634 км. Както виждате, г. г. народни представители, аз ви казвам голата истина. Въ срѣдно състояние имаме 5.209 км.; въ лошо състояние — 4.646 км.

Една малка смѣтница, г. г. народни представители! Ако се ограничим само въ готовите пътища, които сж 18.000 км., при една шосейна настилка обикновена, при едно износване на шосетата срѣдно 6 години — едно шосе, въ зависимост от товарите, трае 3—4 години, друго трае 7—8—10 години, срѣдно вземам 6 години — ние трѣбва да поправяме 3.000 км. ежегодно от нашите шосета, ако искаме да останем на това положение, което сме днес. Искаме ли, обаче, да крачим напред, ние трѣбва да надхвърлим тази цифра от 3.000 км. А ако ви спомена, че за поправка и основен ремонт на един километър пътища — нѣма да кажа точната цифра, защото тя е различна, въ зависимост от мѣстността, но ще взема най-малката цифра — отиват 100 до 150 хиляди лева за километър, направите смѣтка върху 3.000 км., по 150.000 л. на километър, каква сума, какви срѣдства трѣбват, за да поддържаеме нашата пътна мрежа.

Каква е била ръководната мисъл при заздравяване на нашата пътна мрежа? Тя е очертана въ закона за пътищата.

Изпълнението обхваща: — аз ще бжда кратък — първо, главните артерии, които сж особено силно натоварени и имат голямо значение за стопанския живот на страната, да бждат снабдени съ здрава и трайна настилка — паваж или бетон. Трѣбва да се отбележи веднага, че такава настилка изисква много повече срѣдства за създаването ѝ, но нейното поддържане е лесно и коства малко. Достатъчно е да спомена един от първите пътища, направени съ здрава настилка — пътя София—Княжево. Докато той бѣше съ обикновена шосировка, никога не е бил въ добро състояние, въпреки многото срѣдства, които сж харчени за неговото поддържане ежегодно. Откаж, от преди 9 години, този път е съ паважна настилка, въпреки че той е може би натовареният въ цялата страна, той е винаги въ добро състояние и за неговото поддържане се харчи извънредно малко, за да не кажа почти никакъ.

Второ, да се възстановят връзките на пътищата между бившите окръзи и някои от сегашните околии, които връзки навремето си, под влиянието на неотговорни фактори, сж били умислено държани въ лошо състояние, за да се влияе върху стопанското повдигане ту на едно, ту на друго населено мѣсто, изхождайки от, тъй да се изразя, локален патриотизъм.

Трето, да се подобри останалата пътна мрежа и да се доведе до състояние само да може да служи за предназначението си — не повече.

Четвърто, да се направят пътища, които да свържат несвързаните досега населени места с техните стопански центрове.

Независимо от всички това, ржководна нишка въ цѣлия този строеж е да се доведе пътната мрежа и до състояние да служи на туризма. Нашата страна, надарена съ богата и красива природа, представлява интерес за чужденците, представлява интерес и за нас и трѣбва да се създаде възможността да бѣде посещавана и кръстосвана надлъж и наширѣ. Това ще даде възможност да получаваме и срѣдства, както много страни въ Европа имат голѣми приходи, като резултатъ отъ техните добри пътища.

Покрай всичко това, има се грижата за подобрието на нашите презбалкански пътища и пътищата, които водятъ къмъ Родопитѣ и Югозападна България: Асеновградъ—Чепеларе, Кричимъ—Девинѣ, Пещера—Батакъ надолу къмъ Доспатъ, Горна-Джумай, отъ София надолу къмъ Петричъ. Презбалканските пътища у насъ сѣ оскъдни, а тѣ сѣ нуждни и за стопанския животъ, нуждни сѣ и за тогава, когато ще дотрѣбватъ за друго.

За да се види какво е направено въ туй отношение, ще спомена само една цифра за пътя Асеновградъ—Хвойна. Безъ делегация, безъ натискане, безъ молби и унижения отъ населението, а по съзнанието, че този пътъ е необходимъ, отъ 1934 г. до днѣс днешенъ сѣ създадени осемъ предприятия на обща сума 44 милиона лева. Както виждате, и отъ отдѣлните цифри личи колко много струватъ пътищата и колко много грижи трѣбва да се положатъ пѣкъ и за тяхното запазване.

Споменахъ по-рано, повтарямъ и сега, че за единъ голѣмъ строежъ има нужда отъ срѣдства. Срѣдства винаги могатъ да се намерятъ, щомъ като има планомерностъ, както въ строежитѣ, тъй и въ търсенето на срѣдства и като се изключи всѣкакво разхищаване. До преди нѣколко години срѣдства за направа на пътища се получаваша отъ сумитѣ, вписани въ редовния бюджетъ, които винаги сѣ били твърде малки, отъ сумитѣ, които се събираха въ тѣй наречения фондъ „Общински пътища“, главното приходно перо на който бѣше пътната тегоба, и отъ сумитѣ, отпущани при сключване на външни заеми. По-голѣмата частъ отъ срѣдствата сѣ били работата по редовната трудова повинностъ и работата въ натура. За работата въ натура дадохъ вече нѣколко цифри.

Често става дума, че данъчното бреме е увеличено. Не тѣй стои въпросътъ съ пътната тегоба или съ пътния данѣкъ, както се казва сега. Пътната тегоба по-рано възлизаше на 250—360 л. годишно за ония, които сѣ обложени съ нея, въ зависимостъ отъ голѣмината на надницата въ различните краища на страната: кждето надницата е по-малка — 250 л., кждето е по-голѣма — 360, 300 л. и т. н. Неплащането или неотработването на пътната тегоба носѣше голѣми глоби, въ нѣкои случаи тройния размеръ на тегобата — нѣщо непоносимо за населението. За всички е ясно, че съ такива глоби не можемъ да накараме никого да плаща. Ако той не е могълъ да плати 360 л., много по-малко ще плати глоба 1.000 л. И затуй се натрупаха голѣми недобири, които възлизаха на милиарди лева. Това сѣ работи, които могатъ да представятъ интересъ за теверитѣ и за историтѣ, но не и за практическа работа. Затуй сѣ новия законъ за пътищата пътниятъ данѣкъ се намали вече до 140 л., или петъ дена работа, като дори се градира въ зависимостъ отъ дохода, докато по-рано бѣше еднакъвъ за всички. Съ сѣщия законъ се ликвидираха и недоборитѣ. Който имаше да плаща за една година, безразлично колко глоба има за сѣщата година, може да се разплати съ 150 л., а за всѣка последваща година ще плаща само 50 л. По този начинъ задѣлжения, които възлизаха на 5, 6, 8 хиляди лева за отдѣлни граждани, бѣха разплатени съ 300, 400, 500 л. Резултатътъ бѣше много добъръ — събраха се много суми.

Друга една реформа, която се направи, е следната: съществуващиятъ по-рано фондъ „Общински пътища“, приходитѣ отъ който се използваха пакъ за всички пътища, се премахна заедно съ премахване раздѣлението на пътищата на общински и държавни и сливанетоъ имъ въ общодържавни, защото и по-рано разликата бѣше само на приказка — за всички пътища се грижеше държавата, за всички събираше пари пакъ държавата. Образува се новъ фондъ „Пътища“, обаче стабилностъ, автономностъ, обособенъ като юридическа личностъ, имащъ право да сключва заеми срещу своитѣ здрави приходи. Тѣкмо това даде възможностъ да се набавятъ

нови срѣдства, и то отъ страната, а не отъ вънъ, и да се развиятъ строежи. Сключиха се постепенно и споредъ нуждитѣ нѣколко заеми: 125 милиона, 200 милиона и нови 200 милиона лева. Сумитѣ по тѣзи заеми не сѣ изразходвани изцѣло, но сѣ ангажирани, защото всички предприятія сѣ въ строежъ, а строежътъ на пътища, както вече споменахъ, не се извършва въ една година, а продължава нѣколко години.

Повишеното довѣрие по отношение плащанията отъ страна на държавата даде възможностъ да се строи естѣно. Развитието на строежитѣ обнадееди населението и то започна да плаща своя данѣкъ навреме. Днесъ постѣпленията въ фонда „Пътища“, вследствие на това, че населението вижда, че неговитѣ пари и трудъ отиватъ за работа, а не за плащане на надничари и за облагодетелствуване на приятели, далечъ надминаватъ предвиданото по бюджетитѣ, докато по-рано се наблюдаваше обратното: надути бюджети — сѣ малки постѣпления.

Тукъ трѣбва да подчертая — и азъ го подчертавамъ дебело — че нашиятъ народъ жертвува и е готовъ да жертвува твърде много за строежи обществени и за пътища. Той дава често пъти повече, отколкото е задѣлженъ да даде по законитѣ, но той иска да види, че се строи и че започнатото се завършва. Времето, когато той можеше да бѣде залгванъ, че ще му се правятъ пътища, а се правѣха нѣколко копки преди избори или при други случаи, когато се търсѣше разположението на народа, мина. Днесъ съ такива нѣща народътъ не може да бѣде залгванъ и не трѣбва да бѣде залгванъ, за да не бѣде обезвѣренъ наново. Това, което не може да се направи, трѣбва да му бѣде обяснено защо не се прави и да се започне тогава, когато е възможно, но започнато — да се завърши.

Днесъ грижитѣ за всички краища на страната сѣ еднакви и не се държи смѣтка дали исканията сѣ направени отъ „наши“ или „ваши“, защото правителството счита, че трѣбва да има грижата за всички българи и за всички населени места. Трѣбва да спомена, че не преди много народниятъ представителъ г. Стефанъ Цановъ направи питане за пътя Кнежа—Махалата — единъ пътъ, който е жертва пакъ на локаленъ патриотизъмъ. Известно е нему, известно е и на населението отъ тѣзи пунктове, че мѣрки за направата на този пътъ се взеха по инициатива на министерството, по мое лично нареждане, безъ самъ азъ или нѣкой другъ да има лични връзки съ тѣзи населени места. Днесъ се работи за всички, не се чакатъ делегации, проучватъ се нуждитѣ и се търси начинъ за задоволяванетоъ имъ. Съ строежитѣ не се прави демагогия, нито се търсятъ изборни резултати, а се търси да се задоволятъ държавни нужди, нужди на стопанския животъ на страната.

Дължа да отбележа следните цифри, за да илюстрирамъ доколко населението днесъ се отзовава на поканитѣ и разплаща своитѣ задѣлжения къмъ пътищата поне. Въ 1936 г. сѣ предвидени да постѣпятъ по фонда „Пътища“ 161 милиона лева — азъ казвамъ само това, което трѣбва да постѣпи непосредствено отъ населението, безъ да включвамъ онова, което получаваме отъ държавата като помощ — а сѣ постѣпили 164 милиона лева; презъ 1937 г. сѣ предвидени да постѣпятъ 175 милиона, а сѣ постѣпили 230 милиона; презъ 1938 г. сѣ предвидени да постѣпятъ 235 милиона лева, а само за петъ месеци сѣ постѣпили 109 милиона. Следвало би да постѣпятъ, споредъ предвиденията, около 95 милиона лева за тѣзи петъ месеци, а сѣ постѣпили повече. Като се има предвидъ, че голѣмитѣ постѣпления на фонда „Пътища“ сѣ презъ месецитѣ септемврий и октомврий, трѣбва да се очаква, че и тази година постѣпленията ще бѣдатъ съ около 40 милиона повече, или общо за дветѣ последни години — прави една уговорка: ако, обаче, условията въ страната останатъ сѣщитѣ — ще имаме постѣпления въ повече отъ около 90—100 милиона лева, отколкото бѣше предвидено за 1937 г.

Ще се опитамъ съ нѣколко цифри да илюстрирамъ направеното въ последните години. Може въ нѣкои отношения да бѣда непълненъ, но това съмъ го сторилъ, защото мислѣхъ, че трѣбва да направя всичко възможно да бѣда кратъкъ.

Какво е извършено презъ последните години въ сравнение съ предшествуващите години?

Направени сѣ нови пътища: презъ 1932/1933 г. — 239 км.; презъ 1934/1935 г. — 149 км.; презъ 1935 г. — 364 км.; презъ 1936 г. — 264 км.; презъ 1937 г. — 685 км.

Поправени стари пътища: презъ 1932/1933 г. — 990 км.; презъ 1934/1935 г. — 1068 км.; презъ 1935 г. — 966 км.; презъ 1936 г. — 1.227 км.; презъ 1937 г. — 1.567 км.

Направени нови мостове и водостоци в брой: през 1932/1933 г. — 1.214; през 1934/1935 г. — 1.029; през 1935 г. — 726; през 1936 г. — 1.166; през 1937 г. — 2.149.

Стойността на извършените работи — ще дам само една, което е в пари; изпускам натурата, защото за нея вече споменах няколко цифри и е лишно да ги повтарям. Стойността на извършените работи по пътищата възлиза през 1932/1933 г. на 69.958.000 л.; през 1934/1935 — 46 милиона лева; през 1935 г. — 61.916.000 л.; през 1936 г. — 133.096.000 л.; през 1937 г. — 256.115.000 л.

Какво се намира в строеж в настоящия момент или, по-право, към датата на таблицата — 10 май 1938 г.? Давам това, което е в строеж само с предприятия.

Направа на нова настилка — 338 км.; малките цифри изпускам. Поправка на стара настилка — 213 км.; напъза на паважна настилка — 152 км.; направа на бетонна настилка — 53 км.; доставени материали в момента за работа — 103.000 куб. м.; мостове в работа — 188; водостоци — 591; подпорни стени — 4.568 м. Общо в работа с предприятия работи на стойност 524.686.000 л. (Ржкоплъскания)

И последни няколко цифри, за да завърша с пътищата, за това какво е ангажирано в работа към 20 юний т. г. в стойност. Останали в строеж предприятия към 1 януарий 1937 г. за 70 милиона лева; утвърдени предприятия през 1937 г. за 453.453.000 л.; утвърдени предприятия до 20 юний т. г. за 223.710.000 л. Или общо предприятия с сключени договори и в работа за 747.164.000 л. (Ржкоплъскания)

За работа по стопански начин и с безработни групи — това е нов начин за работа, на който ще се спра по-късно — през 1937 г. за 82.000.000 л.; за работа по стопански начин и с безработни групи до 20 юний 1938 г. — 57.861.000. Или всичко за работа по стопански начин и с безработни групи — 140 милиона и няколко хиляди лева, които не ще споменавам.

Насрочени търгове, които днес за днес се очакват да се произведат, към 20 юний т. г. — за 82 милиона лева.

Или общо, с това, което е изостанало от миналата година с безработни групи и по стопански начин, имаме сумата 969.698.000 л. (Ржкоплъскания)

За да се извърши всичката тази работа беше необходимо да се засили инвентарът, необходим за строеж, който в миналото беше занемарен до степен да не може да задоволява и най-малките нужди. Какво имаме и какво в настоящия момент се намира в работа по всичките краища в страната, ви давам следните цифри. Но тук трябва да спомена един отраден факт, който подчертавам наново: здравия смисъл у нашия селянин, здравия смисъл у българина. Докато от известни срѣди, които трябва да познават този въпрос много по-подробно, се намѣри, че ние нѣмаме нужда от инвентар, че ние нѣмаме нужда от валици, мненията на тези хора бѣха опровергани от много наши селища, от много наши села, които по четири-пет пожелаха да се съюзят, за да купят на свои срѣдства валиак, с който да подпомогнат направата на пътя между техните селища и стопанските им пунктове и впоследствие, казвам, когато на нас нѣма да ни трѣбва валиакът, вземете го вие министерството, за да работите другаде, където има нужда. (Ржкоплъскания и гласове: „Браво!“)

Аз, не само като министър, но и като главен директор, заварих инвентара на министерството в следното положение: всичко на всички валици 124, а каменотрошачки не ще мога да ви намѣря повече от 12. При това положение не можеше да се мисли, а и днес не може да се мисли да се задоволят исканията на населените пунктове. Аз заявявам: населените пунктове, особено селата, са готови да доставят и камък, и да работят не пет, а петнадесет дена, но ние не можем да се отзовем и да им пратиш валиак, за да може да се завърши пътят им. И зауй често пъти слушаме възмущения, а и вие самите се възмущавате, че тук-там има натрупан материал, който почва да се разсипва, а при все това пътят не се прави. Не се прави пътят, защото инвентарът не стига, въпреки че се достави инвентар за много милиони лева и се доставя и в настоящия момент. Въ всички случаи днес броят на валиците е увеличен от 124 на 346. (Ржкоплъскания) Предстои поръчката и на нови 60 валика. Сѣмта се, че по този начин за едно късо време инвентарът от валици ще може да задоволи нуждите на страната.

Набавиха се и по-модерни срѣдства за направа на пътищата. Това са тъй наречените гредерни машини — нѣщо, което е ново, нѣщо, което уплаши нѣкои, че ще създаде безработица в страната. Не бива страхът от машината да отива толкова далеч, защото, ако почнем

да се страхуваме толкова много от машината, ще трѣбва да махнем бетонобъркачката от нашите строежи и да бъркаме с лопати, па даже да захвърлим и лопатите и да почнем да бъркаме с шепи, за да има работа за повече хора. Фактически ние имаме работа, но не намираме хора за работа. Това ще видите от сведенията, които ще ви дам по-сетне. Въ всеки случай отбѣлям две думи за тези нови машини и за тяхното значение. При подготвен материал, те могат да направят един километър път в ден при умело и добро използване и като бъдат придружени всяка една с 10 валика. Можете да си представите, при нуждите на нашите селища — разбира се, след като се поправят по-големите и по-важните пътища в настоящия момент, където тези машини работят — какво би било положението за нашите населени пунктове, където населението е готово, както казах вече, да достави материала и чака да му пратите машината. А те правят винаги въпрос за 5—10 километра. Значи въ 10—15 дни, с помощта на техните усилия и работа, ще може да им се предаде пътят готов за използване.

Аз се отказвам да обременявам Събрания с цифри за другия инвентар като специален. Въ всеки случай и в това отношение е направено повече. Може би един ден при разрешаване на бюджетните въпроси, който бъде тук, ще даде по-подробни и по-разпределени сведения.

Минавам, г. г. народни представители, към още един начин за работа по нашите пътища, който се яви в последните четири години — това са групите от безработни.

Нѣкой от нар. представители: Те са работни.

Министър инж. С. Ганев: „Безработни групи“ звучи малко неправилно, но тъй сме свикнали всички да ги наричаме, тъй ще си позволя да ги наричам и аз.

Г. г. народни представители! За пръв път безработни групи се създават в 1934 г. — тогава имаме 8 групи; в 1935 г. — 29 групи; в 1936 г. — 52 групи; в 1937 г. — 48 групи; в настоящия момент — 46 групи. Работниците в тия безработни групи тази година са 9.000 души. За жалост, трѣбва да констатирам, че може би ние нѣмаме толкова много безработни поне за такъв труд, колкото обикновено обичаме да приказваме. Не преди много се завърнах от обиколка, при която намѣрих, че нашите безработни групи не са попълнени до щата, който е определен — не са се явили достатъчно хора. Действително, известна спѣнка в това отношение е, че се намираме в време на усиlena полска работа, но и преди започването на полската работа, на и в миналите години е било тъй: групите от безработни не са допълвани до щата. Те извършват една работа, която заслужава похвала.

Но работенето с групи от безработни влияе и в друго отношение, което е пропуснато да се отбележи досега и с което правителството, ми се чини, разрешава един голѣм въпрос: чрез тия групи се подобрява надницата, без да се пишат за това закони, без да се пишат за това окръжни. При 40 л. надница в тия групи, при добрите условия на труда, при точно определената по време работа и при определеното време за почивка, при специалните грижи за храна, всеки ще предпочете, когато търси работа, да отиде в групите от безработни, вместо да отиде в което и да било предприятие, ако в това предприятие не му платят поне 45 или 50 лева. По този начин без шум, без окръжни и без бюрократически разпореджения се разрешава един голѣм социален въпрос — въпросът за подобрене надницата на нашия работник. (Ржкоплъскания)

Д. Търкаланов: Какво се плаща в безработните групи, г. министре?

Председател С. Мошанов: Г. министърът каза — 40 л.

Нѣкой от нар. представители: Ако се интересува, щѣше да го знаеш.

Министър инж. С. Ганев: Въ всеки случай, в безработните групи са ония, които искат да работят почтено и да прехранят своите семейства. И аз сѣмтам, че този въпрос — за безработните групи — не трѣбва да бъде човъркан поне от ония, които имат претенции, че са най-добрите защитници на народа. (Ржкоплъскания)

Аз отивам, г. г. народни представители, към втория голѣм въпрос — въпроса за строежа на сгради: държавни, общински, обществени и частни, и искам да подчертая каква голѣма е разликата между строежа, който

сме имали преди няколко години, и строежа въ последните години. Съ това искамъ да очертая доколко борбата на правителството съ безработицата е отишла далечъ съ създаване работа за хората и заедно съ туй да подчертая, че тия строежи сочатъ и на едно благосъстояние, сочатъ и на една смислена работа на нашето население, сочатъ за едно състояние въ страната, което дава възможностъ да се развиватъ тия строежи. И тукъ ще ви обременя съ малко цифри, но другъ начинъ за уяснение нѣма.

С. Цановъ: Най-добре е съ цифри.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Въ 1932/1933 г. се строятъ 40 държавни сгради на обща стойностъ 24.397.000 л.; въ 1934 г. — 97, на обща стойностъ 50.992.000 л.; въ 1935 г. — 47, на обща стойностъ 93.092.000 л.; въ 1936 г. — 38, на обща стойностъ 80.986.000 л.; въ 1937 г. — 332, на обща стойностъ 158.761.000 л.; въ 1938 г. до днешенъ день се строятъ 199 сгради, на обща стойностъ 92.898.000 л. Или всичко построени отъ 1934 г. и намиращи се въ строежъ до 1937 г., включително и началото на 1938 г. — 713 държавни сгради, на обща стойностъ 476.730.000 л.

Представлява известенъ интересъ да се разбере, къде е дадена тежестъ при строежа на сгради: учебни и просвѣтни сгради — 198, на обща стойностъ 117.000.000 л.; лѣчебни сгради — 155, на обща стойностъ 103.000.000 л.; административни сгради — 293, на обща стойностъ 219.000.000 л. Другитъ не представляватъ особенъ интересъ, за да ги споменавамъ. Въ сѣщото това време се строятъ обществени и общински сгради. Тамъ вече има инициатива и населението. И въ това отношение трѣбва да ви кажа, а вѣрвамъ и вие сте се убедили въ това, че населението е много настойчиво по уреждането на своитѣ обществени сгради. Нѣма селище, което да не иска, което да не намира да прави читалище. Ние мѣчно удържаме въ министерството да не правятъ голѣми планове, мѣчно ги съкращаваме, често пѣти съ неприятности за насъ, даже и съ оплаквания тукъ и таме, мѣчимъ се, обаче, да урегулируме желанието на населението въ зависимостъ отъ сръдствата му. Но трѣбва да се подчертае голѣмото желание на населението да строи обществени сгради, които да задоволяватъ различнитъ му нужди.

И. Стамболиевъ: Нѣкъде се прѣчи.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Азъ ще кажа най-напредъ, какво е построено въ 1932/1933 г. — 212 сгради, на обща стойностъ 160.000.000 л. — хилядитъ ще изпусна; въ 1934 г. — 236, на обща стойностъ 132.000.000 л.; въ 1935 г. — 526, на обща стойностъ 347.000.000 л.; въ 1936 г. — 556 — както виждате, цифрата постоянно расте — на обща стойностъ 362.000.000 л.; въ 1937 г. — 783, на обща стойностъ 329.000.000 л., и въ 1938 г. до настоящия моментъ сѣ въ работа 316, на обща стойностъ 141.000.000 л. Или всичко отъ 1934 г. до 1937 г., включително и започнатото презъ тази години — 2.417 обществени и общински сгради, на обща стойностъ 1.313.590.000 л.

На кое е дало тежестъ населението? Училища — 771, читалища — 92, черкви — 160, здравни домове, каквито въ по-раншнитъ години почти не сѣ строени — 81, общински домове — 253, общински бани, каквито липсватъ по-рано — 111, стопански сгради, обори и пр. — 678 и обществени сгради съ различно предназначение — 271. Азъ мисля, че тия цифри даватъ достатъчно ясно указание за сумитъ, които чрезъ строежитъ — държавни, обществени и общински се вливатъ въ нашия стопански животъ. А тѣ правятъ за тѣзи четири години 1.800.000.000 л.

Какво е положението на частнитъ сгради, строежътъ на които пѣкъ дава указание за благосъстоянието на страната въ туй време? Ще дамъ само две цифри, отнасящи се до 55 селища въ нашата страна, за които имамъ събрани данни, и то за две различни години: въ 1936 г. имаме употребени въ тия 55 селища за строежъ на частни сгради 491.914.000 л., а презъ 1937 г. — 531.578.000 л. Цифритъ явно сочатъ покачането на строежитъ и че все пакъ има известно благосъстояние, че все пакъ има едно съживяване на стопанския животъ. То може да не е онова, което всички желаемъ за българския народъ, но крачка напредъ трѣбва да бѣде отбелязана и да се отбележи съвременното, че тя е следствие на особенитъ грижи въ последнитъ години да не бѣде смущаванъ българскиятъ народъ и да не бѣде хабена неговата енергия въ други странни направления. (Ржкоплѣскания)

За държавни сгради презъ настоящата година сѣ предвидени въ бюджета 107.000.000 л. Тукъ ще цитирамъ само две цифри, за да посоча пакъ, къде е дадена тежестъта. Отъ тия 107.000.000 л. 27.000.000 л. сѣ за училищни сгради

и 16.000.000 л. сѣ за сгради на народното здраве. Вие знаете окаяното положение, въ което се намираше Александровската болница, която е единствената по-голяма болница у насъ и трѣбва да задоволява нуждитъ на цѣлата страна. Идете днесъ и ще я намѣрите въ едно положение, което далечъ се различава отъ онова, въ което тя бѣше, и на пѣтъ е тази разлика да стане още по-голяма съ завършване на сградитъ, които въ настоящия моментъ се строятъ усилено.

Макаръ и отъ кратко време да съмъ заангажиранъ съ желѣзнопѣжнитъ строежи и макаръ че за тѣхъ моятъ колега г. Йововъ даде нѣколко данни, считамъ, че само за да бѣда пѣленъ, се налага да спомена какво се върши въ това отношение, и то да го спомена съ цифри. Отъ 1923 г. до 1934 г. включително се е строило сръдно годишно съ пари и въ натура по 53 км. желѣзнопѣжни линии, на стойностъ 124.653.000 л.; отъ 1935 г. до 1937 г. включително, като се засѣга и началото на тази година, се строятъ годишно сръдно по 90 км. желѣзнопѣжни линии, на стойностъ 210.278.000 л. Вие виждате и въ туй отношение едно удвояване на работата. Поставенитъ програми ще бѣдатъ завършени, за тѣхъ ви се спомена и мисля, че е лишно да се впускамъ повече по този въпросъ.

Отивамъ до единъ голѣмъ въпросъ, по който азъ не мога да кажа много, защото и той отъ скоро време е претърпялъ къмъ Министерството на благоустройството, не напълно, но като частъ отъ автономната Главна дирекция на строежитъ: това сѣ воднитъ строежи, едни строежи отъ голѣмо значение за нашето стопанство, едни строежи, които трѣбва да глѣтнатъ може би много повече суми, отколкото другитъ строежи. (Ржкоплѣскания)

Г. Говедаровъ: Най-много, защото сѣ най-необходими.

Министъръ инж. С. Ганевъ: За жалостъ, въ това отношение не сме отишли много напредъ. Все пакъ азъ трѣбва да отбележа, че миналата година се дадохъ 25.000.000 л. повече, отколкото по-преднитъ години за водни строежи, за завършване на нѣкои отъ строежитъ край Дунава. Тукъ мога да кажа, че разчитамъ и вѣрвамъ, че ще получа съдействието на Народното събрание да позволи, да узакони, когато то бѣде сезирано съ това, поне за първо време да се хвърлятъ 100.000.000 л. въ водни строежи (Ржкоплѣскания) и по този начинъ да се тури началото на една бѣдеща по-усилена дейностъ по воднитъ строежи, имащи голѣмо значение за развитието на нашето стопанство.

Д. Кушевъ: Най-напредъ трѣбва цѣлостенъ планъ и тогава ще се даватъ сръдства.

Т. Стоилковъ: То се разбира отъ само себе си.

Д. Кушевъ: Не се разбира, защото го нѣмаше досега.

Председателъ С. Мошановъ: Г. г. народни представители! Частъ е 8. Ще ви моля да се съгласите да продължимъ заседанието, докато г. министърътъ завърши речта си.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Много малко имамъ.

Председателъ С. Мошановъ: Които сѣ съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Азъ трѣбва да докосна накрая и въпроса за новата Дирекция на строежитъ. Известно е на всички, че се създаде Главна дирекция на строежитъ като автономно учреждение, непосредствено подъ надзора на Министерския съветъ, и обхващаща строежа на пѣтища, строежа на желѣзнопѣжни линии и воднитъ строежи. Не е тукъ мѣстото, нито пѣкъ времето да обосновавамъ, кое е наложило да се стигне до създаването на Главна дирекция на строежитъ, но то далечъ не е онова, което подхвърли единъ отъ депутатитъ. Главната дирекция на строежитъ не принадлежи на никое министерство. Поради своето устройство, тя е прикачена къмъ Министерството на благоустройството и е подъ върховния надзоръ на Министерския съветъ. Каква е ползата? Първо, прегледностъ въ строежитъ, възможността да създадемъ една държавна строителна програма, която да не бѣде засѣгана отъ случайнитъ промѣни въ управлението. Азъ мисля, че отъ туй нищо нѣма да загубимъ — нѣма да загуби нито днешното правителство, нито утрешното, нито това, което ще дойде следъ него. Второ, мога да ви посоча факти, които говорятъ само въ полза на събирането

на строежите в една дирекция. Вземете, напр., долината на р. Струма: тамъ протича рѣката, тамъ върви желѣзнопътната линия, тамъ върви и шосе. И знаете ли колко сѣ загубитъ ежегодно на дветѣ администрации, на желѣзнопътната и на пътищата, отъ разливането на рѣка Струма? Всяка година наводненията носятъ загуби отъ 10—15.000.000 л. Трѣбва едно единно командване. Тамъ, където ще минава пътътъ, ще трѣбва да се погрижимъ и за рѣката; тамъ, където ще правимъ мостъ, ще трѣбва да се погрижимъ за рѣката; тамъ, където имаме желѣзнопътна линия, не ще трѣбва да тичаме да правимъ новъ пътъ; тамъ, където имаме единъ уреденъ пътъ, нѣма защо да тичаме да правимъ желѣзнопътна линия. Може би въ другитѣ страни покрай единъ пътъ да има и две желѣзнопътни линии; покрай една желѣзнопътна линия да има и два пъта. Но ние сме далечъ отъ да можемъ да се развиемъ до това положение.

Главна дирекция по строежитѣ има и въ Италия, и тя строи и пътища, тя строи и желѣзнопътни линии. И тамъ тя е автономна. Автономността дава възможностъ за една по-гъвкава администрация. Вие сами плачете отъ бюрократизмъ. Е добре, Главната дирекция търси възможностъ да се избавимъ, поне въ голѣмитѣ стопански работи, поне въ голѣмитѣ технически работи, колкото се може повече отъ бюрократизма. Водитѣ, желѣзницитѣ и пътищата ще ги намѣрите въ едно и сѣщо министерство въ Белгия. Вие ще ги намѣрите въ едно и сѣщо министерство и въ много други страни. Въ Унгария, ще ги намѣрите въ министерството на търговията. Министерствата се смѣнятъ, обаче тия ресори мѣчно се раздѣлятъ. Вие ще ги намѣрите и въ Франция, макаръ че желѣзницитѣ тамъ не сѣ държавни.

И най-после — което споменахъ азъ началото — прегледността на работитѣ е голѣмата печалба. Бюджетътъ на Главната дирекция на строежитѣ се сглоби, като се вземаха суми отъ нѣколко бюджета, за да не се смущава работата. Новия бюджетъ ние ще трѣбва да правимъ малко по-другояче. Сега Главната дирекция за строежитѣ има единъ бюджетъ отъ 1.062.000.000 л. Това е бюджетъ за строежи; това е бюджетъ, който се бори съ безработицата; това е бюджетъ, който създава блага за народа; това е бюджетъ, който разрешава стопанскитѣ въпроси въ страната и подпомага цѣлия народъ. Прибавимъ ли къмъ него сключения заемъ за пътищата, който не е включенъ въ бюджета, за тази година ще имаме единъ бюджетъ отъ 1.262.000.000 л., отъ които за пътища — 717 милиона лева, плюсъ 200-та милиона отъ новия заемъ; за нови желѣзнопътни линии — 314 милиона лева и за водни строежи — 31.227.000 л. Тукатъ се хвърля въ очи и всѣки ще види, че много е малка сумата за водни строежи. Явно е, че когато създадемъ една програма, тамъ, където сме слаби, ще гледаме да засилимъ. И тогава действително съ общи усилия и съ правилно разпределение на кредититѣ ще стигнемъ да задоволимъ всички нужди. Азъ смѣтамъ, че воднитѣ строежи сѣ толкова нужни, колкото сѣ нужни и пътищата, и желѣзнопътнитѣ линии. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво“!)

Азъ завършвамъ съ туй, което можахъ да кажа по дейността за строежитѣ въ последнитѣ нѣколко години.

Х. Георгиевъ: Г. министре! За постигнатията Вие казахте, че сѣ повече, отколкото сѣ предвидени, и отъ това сѣдите, че е настъпило едно благосъстояние. Това не трѣбва да служи като белегъ за благосъстояние, но че законитѣ въ това отношение сѣ доста строги.

Председател С. Мошановъ: Моля Ви се, г. Георгиевъ!

Х. Георгиевъ: И така трѣбва да бѣде. Добритѣ граждани не се плашатъ отъ строги закони.

Председател С. Мошановъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Георгиевъ!

Х. Георгиевъ: Пътноповиничаритѣ въ селата, освенъ работи, които сѣ длѣжни да извършватъ, се заставятъ да купуватъ камъни и да ги докарватъ. А това законътъ не ги задѣлжава.

Председател С. Мошановъ: Моля Ви се, г. Георгиевъ. Вие имате винаги възможностъ да кажете това на г. министра въ едно питане. Недейте пресича речта му.

Х. Георгиевъ: Отъ това населението се бунтува и протестира.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Г. г. народни представители! Азъ завършвамъ съ това, което можахъ да съобща по строежитѣ въобще, и смѣтамъ, че съ това съмъ изпълнилъ

единъ дългъ къмъ Народното събрание да дамъ въ бѣгли цифри една картина за онова, което се върши отъ нѣколко години у насъ. Може би то да не е най-правилниятъ пътъ, може би то да не разрешава всички нужди. Началото е тукъ, то може да бѣде коригирано, но то не бива никога да бѣде изоставяно, ако искаме да имаме благоустроена България. (Ржкоплѣскания)

Азъ докосвамъ и два малки въпроси и се считамъ задълженъ да ги докосна не толкова за да дамъ освѣтления по подробноститѣ, които сѣ необходими на васъ, колкото, ако мога, съ моитѣ думи да всѣя известно опосенение въ гражданитѣ, които сѣ разтревожени съвсемъ неоснователно по единъ голѣмъ въпросъ — въпроса за градоустройствения планъ на София. И азъ имамъ дългъ въ него, защото съмъ го най-малкото подписалъ. Азъ щѣхъ да отговоря на питането, което ми е отправилъ единъ отъ народнитѣ представители, но той отсъствува доста дълго време отъ тукъ, намиращъ се въ самоволна отлъчка отъ Народното събрание.

С. Георгиевъ: По кафенетата и бозаджийницитѣ.

Министъръ инж. С. Ганевъ: И затова не може да се сърди, че не му е отговорено. (Ржкоплѣскания)

Неоснователенъ е шумътъ за плана „Мусманъ“. Непочтено се дразни населението съ него, неправилно се спекулира съ този планъ; неправилно говорятъ правници по събрания, че този планъ е утвърденъ съ законъ и че той само съ законъ може да се измѣнява. Това е една лъжа или най-малко — непознаване на законитѣ въ нашата страна. Въ закона за утвърждаване градоустройствения планъ на София стои следното: „Този планъ има силата на регулационенъ планъ“, което значи, че всичкитѣ постановления на закона за благоустройството за измѣненieto на този планъ, било по искане на частни лица, било по искане на община, било по искане на други, ще бѣдатъ спазени; измѣненията ще бѣдатъ направени по реда, който се определя за всички други регулационни планове въ цѣлата страна. (Ржкоплѣскания) Докато въ провинцията и днесъ се сѣчатъ и прокарватъ улици; докато въ селата се взематъ дворове по обикновенитѣ регулационни планове и никой не се сѣща да вдигне шумъ за цѣла България, за София всички викнаха. Дали това е отъ чисти намѣрения да се служи на народа, или да се създава аларма и да се всѣва анархия, ще оставя вие да си отговорите. (Ржкоплѣскания) Азъ заявявамъ, за да бѣда чутъ навсѣкѣде, че градоустройствениятъ планъ на София не може да създава у никого безпокойства, защото онова, което е утвърдено днесъ, това сѣ само общитѣ линии, идеята. Тя ще се разработи и при разработването и измѣненията, които ще се наложатъ, ще бѣде взето подъ внимание онова, което се иска и което се смѣта и отъ населението, и отъ други фактори, че не трѣбва да остане тѣй, както е днесъ. (Ржкоплѣскания и гласове: „Браво“) Заявявамъ пакъ, за спокойствието на гражданството — този въпросъ вие ще го разрешите — че, ако се дойде до отчуждения, тия отчуждения ще ставатъ по законъ. И въ този законъ е замислено — това пакъ вие ще решите — тия отчуждения да се плащатъ по стойността въ времето, когато се правятъ, а не тѣй, както страда цѣла България — по нѣкакви таблични и пр. оценки. Значи, и въ туй отношение зависи отъ васъ да дадете възможностъ да се обезщетятъ гражданитѣ на София тѣй, както трѣбва. А сѣщо ще бѣдете сезирани и съ закона за благоустройството. Ако и тамъ намѣрите известни грѣшки, ще ги поправите; ще подобрите закона така, както намѣрите за добре и както вие смѣтате, че това трѣбва да стане. Азъ ще кажа моето мнение — макаръ това да не е отъ моя ресорте; азъ смѣтамъ, че това е и мнение на почти всички, съ които съмъ говорилъ частно по чл. 13, който безпокои населението на София — за ония, които сѣ получили мѣста като бездомници. Тѣзи хора, ако случайно ги засѣга градоустройствениятъ планъ, трѣбва да бѣдатъ обезщетени тѣй, както струватъ тѣхнитѣ имоти. И ето отъ тукъ трѣбва да дойде спокойствието имъ.

Б. Василевъ: Какво ще стане съ селата Дървеница и Слатина, на които половината отъ земитѣ се взематъ?

Министъръ инж. С. Ганевъ: Азъ ви молихъ на нѣколко лѣти да дойдете при мене да Ви обясня. Оставете ме сега да говоря. Можете да намѣрите време и да дойдете при мене, за да Ви обясня.

Д. Търкалановъ: Вие отговаряте на питаня, които не сѣ развити. Така не може. Това е единъ голѣмъ въпросъ. Той не е толкова малък, колкото Вие мислите.

Председател С. Мошановъ: (Силно звъни) Седнете на мѣстото си, г. Търкалановъ!

Д. Търкалановъ: Държавата е ангажирана с милиардъ лева с този планъ.

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Седнете на мѣстото си.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Г. Търкалановъ! Вие сте вършили винаги едно и сѣщо. Въ общинскитѣ избори Вие сте бѣлиятъ генералъ. Днесъ може би сте червениятъ генералъ на София. (Ржкоплѣскания)

Д. Търкалановъ: Бѣлиятъ, червениятъ, днесъ азъ съмъ народенъ избраникъ. Вие отговаряте на едно мое питане безъ да съмъ го развилъ.

Председателъ С. Мошановъ: Г. Търкалановъ! Седнете на мѣстото си. Нѣмате думата. Ще взема мѣрки.

Д. Търкалановъ: Тоя въпросъ ангажира половин-милионно население, а той казва: „Въпросътъ е малъкъ“.

Председателъ С. Мошановъ: Прави Ви изобличение, г. Търкалановъ. Отговорътъ на г. министъра, за всѣки добросъвестенъ човѣкъ, бѣше изчерпателенъ.

Д. Търкалановъ: Моето питане не е развито, а той отговаря!

Председателъ С. Мошановъ: Г. министърътъ на два пѣти изказа своята готовность да отговори на Вашето питане, обаче азъ не мога да Ви търся чрезъ „Държавенъ вестникъ“! (Ржкоплѣскания)

Министъръ инж. С. Ганевъ: Началото на градоустройствения планъ на София иде отъ закона за застрояване на София. Законътъ за застрояването на София е приетъ отъ XXIII-то обикновено Народно събрание, а следъ туй е узаконенъ, съ много малки поправки, като наредба-законъ, понеже събития го завариха неутвърденъ съ царски указъ. Азъ ви припомнямъ само, че при разискванията по този законъ, за жалость, сѣ вземали думата много малко хора. Но и тогавашниятъ министъръ, г. Вергилъ Димовъ, и народнитѣ представители г. Пѣдаревъ и архитектъ Поповъ, които по-надълго сѣ изказали, и други нѣкои, които сѣ направили бележки, сѣ казали: „Имаме анархия на строежитѣ въ София и тя трѣбва да бѣде спрѣна!“

Петко Стояновъ: Г. министре! И азъ вземахъ тогава участие но нищо отъ това, което казахъ, не се взема подъ внимание. Вие много добре знаете това.

Б. Василевъ: (Казва нѣщо)

Председателъ С. Мошановъ: На никого нѣма да дамъ възможность да прекъсва г. министъра! Ще имате възможность да се изкажете другъ пѣтъ! Седнете си на мѣстото!

Петко Стояновъ: Ние не обсъждаме плана „Мусманъ“ тукъ и по-добре е да не приказваме по него сега. Ние сме внесли законодателно предложение.

Председателъ С. Мошановъ: Г. министърътъ се изяснява и нищо не предрешава.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Въ този законъ е казано, че ще се създаде градоустройственъ планъ на София. Първиятъ градоустройственъ планъ на София се създава отъ Димитъръ Петковъ, който често пѣти е споменаванъ днесъ отъ цѣлата наша преса. Имайте предвидъ, г. г. народни представители, че въ 1918 г. София представляваше отъ себе си 7.9 кв. км.; въ 1920, 1921 и 1922 г. се започва разграбването на мерата и настаняване на бездомницитѣ, и София, отъ 7.9, каже 8 кв. км., нараства на 21 кв. км. Разграбеното е застроено въ пълненъ безпорядѣкъ. Азъ знамъ, че българинътъ обича да има свой покривъ, че той отдѣля мило и драго да си направи къща, на която не бива да се посѣга, безъ да бѣде той обезщетенъ, и азъ мисля, че въ България никога нѣма това да се направи — да се вземе къщурката на българина, безъ да бѣде той обезщетенъ.

Б. Василевъ: Знаете ли, г. министре. . .

Председателъ С. Мошановъ: (Силно звъни) Седнете си на мѣстото, г. Василевъ!

С. Цановъ: Г. председателю! Дайте му думата — той е отъ болшинството.

Председателъ С. Мошановъ: За мене нѣма болшинство и малцинство.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Въ 1935 г. застроената повърхность на София достига 30 кв. км. Вие виждате какъвъ голѣмъ теренъ е застроенъ днесъ, безъ да е необходимо да се застрои той така разхвърлено. Азъ бихъ ви препорѣчалъ да се разходи изъ крайнитѣ квартали на София. Азъ вѣрвамъ, че всички сте ходили, и азъ съмъ ходилъ, но идете въ дѣждъ и вие нѣма да можете да изгизите. Вие тамъ ще видите чешмата далечъ на 900 м. отъ къщурката и не може да става въпросъ да се докара вода въ къщи въ скоро време; тамъ електрическото освѣтление е твърде малко. За да се благоустрои единъ кварталъ, необходимо е той да бѣде по размѣри такъвъ, че поне отчасти да понесе голѣмитѣ разходи, които се правятъ за неговото благоустройство. Не може съ прѣскане изъ цѣло едно поле да се мисли, че можемъ да стигнемъ до благоустройство. Направеното днесъ е твърде много. Вие имате вече артерии къмъ квартала „Хаджи Димитъръ“ и по посока на други квартали, въ които има паважи и може горе-долу да се стигне до центъра на тия квартали. Но ние не можемъ и не бива да търпимъ квартала „Хаджи Димитъръ“ да расте, защото не можемъ да го спасимъ отъ подпочвената вода. И да го изкупите и да хвърлите злато тамъ, той ще кисне въ вода. Тия грѣшки на миналото ще се поправятъ. Тѣзи, които сѣ отишли тамъ, ще останатъ до тогава, докогато тѣ намиратъ за добре, но ония, които искатъ да отидатъ нѣкъде, трѣбва да бѣдатъ насочени по единъ редъ, по единъ планъ. Нека да не създаваме гнѣзда на туберкулоза; нека да не създаваме хора, които сѣ недоволни, които псуватъ, когато трѣгнатъ по паважитѣ въ центъра на града; които сѣ недоволни, защото трѣбва да пращатъ своитѣ деца на километри за да взематъ вода въ студъ и калъ; нека не измѣчваме нашето население. Само съ създаване на хигиенични жилища и благоустроени квартали, съ всичко, което е необходимо, ние ще подпомогнемъ и ще спасимъ нашия народъ отъ измѣчване и отъ редъ болести, които го разпиватъ. (Ржкоплѣскания)

Най-после, преди да свърша, азъ засѣгамъ още единъ въпросъ, който се засегна на нѣколко пѣти тукъ — въпросътъ за нашето чиновничество и въпросътъ за бюрокрацията. Изглежда, че всички сме си нарисували нѣкъде голѣмъ страшенъ дяволъ, който наричаме бюрокрация. Кой създава бюрокрацията? Нѣкой отдѣлно ли действува, че създава бюрокрацията? Създаваме я ние, създали сѣ я нашитѣ закони. Преди да винимъ когото и да било, азъ, който въ продължение на четири години се боря съ бюрокрацията, заявявамъ, че тя е такова страшно наследство на миналото, че тя не може да се срази съ речи, а съ работа, усила, упорита работа. (Ржкоплѣскания) Азъ заявявамъ, че сѣшитѣ хора, които вчера сѣ били бюрократични, днесъ могатъ да бѣдатъ най-добри помощници. Твърдя и заявявамъ това, защото сѣшитѣ тия хора азъ върша голѣмитѣ работи по строежитѣ на България. Сѣшитѣ хора, които вчера харчеха 20—30 милиона лева годишно, днесъ харчатъ 800 милиона лева годишно — съ бюрокрация, съ сѣщото количество хора. Не може да се върви напредъ, ако у тия хора не се създаде съзнание. Но какъ ще унищожимъ бюрокрацията? — Когато я махнемъ най-напредъ отъ себе си, които стоимъ начело; (Ржкоплѣскания) когато ние се затворимъ въ канцелариятъ и дадемъ примѣръ какъ трѣбва да се работи. Само така се заразява едно чиновничество, само така се заразява единъ народъ, само така се заразява всѣка организирана или неорганизирана човѣшка маса. Вие по-добре отъ мене знаете това. И за да изпълня своя дълъ, азъ съмъ длъженъ да кажа: не се нахвърляйте къмъ чиновничеството! Ако има отъ него десетки, ако има стотици, ако има, най-после, хиляди, които не отговарятъ на своитѣ мѣста, които сѣ бюрократи, действително по душа и по всичко, тѣ ще бѣдатъ изчистени. Но не всичкитѣ чиновници сѣ бюрократи, защото тѣ работятъ.

Господа! Бюрокрацията бѣше по-голѣма въ онова време, на което ние често се спираме. Защо? Защото често пѣти имаме министри, които нищо не разбираха отъ това, което се върши въ тѣхното министерство.

С. Цановъ: Има ги и сега.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Защото то бѣше турско писмо. И на такъвъ единъ човѣкъ, когато се докладва, той не може да не приеме онова, което му докладватъ неговитѣ чиновници. Настаятъ ли се начело на всичкитѣ

администрации хора, които разбират въпросите, тогава те нѣма да попадат въ лапите нито на бюрократията, нито на чиновничеството. Когато говорѣше моята колега г. Николаевъ, нѣкой каза, че цензурата не позволявала да се пише за чиновниците. Г. г. народни представители! Нареджането е и мисля, че се спазва — азъ лично за себе си заявявамъ, че съмъ наредилъ това — никоя статия, която се отнася до работите въ министерството, която засѣга мене даже, да не се спира.

И. Пастуховъ: Писалъ съмъ статии противъ чиновници въ Вашето министерство, но нито една статия не е дадена. Били сѫ спирани отъ цензурата.

Министъръ инж. С. Ганевъ: Вие сте най-големиятъ защитникъ на чиновничеството! Знамъ го! Но всѣкога Вие сте използвали това чиновничество, за да развѣвате други байраци, а не да вършите работата на България. (Ржкоплѣскания)

И. Пастуховъ: Противопоставялъ съмъ се всѣкога на бюрократизма на чиновничеството.

Председателъ С. Мошановъ: (Силно звѣни) Нѣмате дума, г. Пастуховъ!

Министъръ инж. С. Ганевъ: Азъ заявявамъ, г-да, безъ да мога да бѣда опроверганъ — не желая съ нищо да увеличавамъ — че когато влѣзохъ въ Министерството на благоустройството, като резултатъ на хаоса на миналите години, азъ ликвидирахъ въ продължение на четири месеци — списъците, които мога да поставя на разположение на всѣка анкета, която вие бихте пожелали да излѣчите отъ васъ, възлизатъ на томовете — преписки на граждани, засѣгащи частни интереси, стояли неразрешени по масите на министри, по масите на директори и т. н. въ продължение на десетки години. Не е новото, което е създадо бюрократията; новото я чисти, то ще я чисти, но съ работа и съ дѣла. (Ржкоплѣскания)

По-големъ бюрократъ и по-малко продуктивенъ чиновникъ нѣма отъ оня, който е несигуренъ за мѣстото си. По туй да бѣдемъ начисто. Въ миналото нашиятъ чиновникъ не даваше нищо, защото цѣлъ денъ мислѣше дали нѣма да го изпѣдятъ.

Обаждатъ се: Това е вѣрно.

Министъръ инж. С. Ганевъ: И днесъ не го запазвамъ, и азъ уволнявамъ — може би азъ съмъ най-строгиятъ въ туй отношение министъръ — но уволнявамъ затуй, че не изпълнява своя длѣж, но не за да услужа на своите приятели — защото нѣмамъ приятели. (Ржкоплѣскания) И за да ви обрисувамъ картината на тормоза, подъ който е живѣлъ нашиятъ чиновникъ, азъ ще ви дамъ само две цифри за моето министерство. Презъ 1932 г. сѫ издадени заповѣди 1.616, засегнати сѫ 1.721 човѣка, отъ които уволнени 734. Можете ли отъ такова чиновничество да искате да изпълнява длѣжта си? Дали всички тѣзи 734 души сѫ били виновни? Дали те сѫ си отишли въ интереса на службата, или те сѫ отидоха въ интереса на приятелите на тогавашните управници? Презъ 1937 г. сѫ издадени 236 заповѣди за промѣни. Засегнати сѫ 359 души, отъ които уволнени 81. Но те сѫ уволнени, защото сѫ пожелали да напуснатъ службата, вследствие на създалата се работа навънъ, а по нареждане и въ интереса на службата сѫ уволнени словомъ само 8 души. (Ржкоплѣскания)

Министъръ И. Кожухаровъ: Браво!

Председателъ: СТОЙЧО МОШАНОВЪ

Секретари: { Д-РЪ П. ЯЛАМОВЪ
П. МАРКОВЪ

Министъръ инж. С. Ганевъ: Азъ завършвамъ, г-да! Минали сѫ времената, когато народътъ можеше да бѣде затѣгванъ съ обещания и речи. Припомнямъ случая въ миналите години, 1926 и 1927, точно не зная кога, когато единъ денъ отъ заседанията на Камарата бѣ нареченъ отъ в. „Слово“ — не правя упрѣкы на в. „Слово“, да не ме разбере г. Кожухаровъ тъй — и други сериозни вестници навремето, като много плодовитѣ — и това се е врѣзало въ моята глава — защото били произнесени нѣколко голѣми речи. Днесъ народътъ иска дѣла, иска работа — не ще приказки, не ще затѣгвания, съ речи ние нѣма да стоимъ душата му.

Т. Кожухаровъ: И все пакъ въ Камарата само речи се държатъ. Друго не може да се прави. Това ни е работата. Нѣма да чепкаме вѣлна, я!

Председателъ С. Мошановъ: (Звѣни) Моля, г. Кожухаровъ!

Министъръ инж. С. Ганевъ: Трѣбва да се подчертае, че ние сме въ общъ подъемъ; че у насъ се извършватъ голѣми строежи: държавни, общински, обществени и частни. Началото е турено, остава да се следва пътятъ съ настойчивост и безъ отклонение. Всичко това е признакъ на подобро благосъстояние и съживенъ стопански животъ.

Тукъ трѣбва да отдадемъ почитъ на българския техникъ, билъ на служба, билъ на частна практика, на българския строител и майсторъ, на българския работникъ и на здравия нашъ народъ, защото само съ тѣхното съдействие и здрави мишици можа да се създаде всичко, за което споменахъ, и да се строи благоденстваща България.

Нека, сгруппирани и единни около Трона на нашия царъ, който винаги е полагалъ голѣми грижи за всички наши строежи, съ предана обичъ къмъ нашия трудолюбивъ народъ да създадемъ благоденстваща и цвѣтуща България. (Продължителни бурни ржкоплѣскания)

Председателъ С. Мошановъ: Г. г. народни представители! Азъ бѣхъ обещалъ председателството да отговори на питането на народния представител г. Еню Поповъ. Но понеже часътъ минава 8, азъ това мога да направя само съ съгласието на Народното събрание.

Обаждатъ се: За утре да остане.

Председателъ С. Мошановъ: Тогава ще отговоря утре, следъ речта на г. министъръ-председателя.

Обаждатъ се: Да!

Председателъ С. Мошановъ: Г. г. министри! Нѣщо ли дневния редъ?

Министъръ Г. Маневъ: Предлагамъ за утре да остане сѣщиятъ дневенъ редъ:

- 1) продължение разискванията по отговора на тронното слово и
- 2) докладъ на комисията по провѣрка на изборите.

Председателъ С. Мошановъ: Които сѫ съгласни съ така предложенъ дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.
Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 25 м.)

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ